

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
« _____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси»

на тему: Управління активами підприємства та шляхи його удосконалення

Здобувача групи Ф.м-21 Азарова Євгенія Сергійовича

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Євгеній АЗАРОВ

Керівник к. е. н., доцент _____ Надія ДЕХТЯР

Суми 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.

Лариса ГРИЦЕНКО

_____ (підпис)

«_____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр

Здобувача групи Ф.м-21 інституту ННІ БІЕМ
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Азарова Євгенія Сергійовича

Тема роботи: Управління активами підприємства та шляхи його удосконалення
Затверджено наказом по СумДУ № 1341-VI від «24» листопада 2023 р.

Термін здачі здобувачем завершеної роботи «14» грудня 2023 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення НБУ, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності банківських установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

- 1) дослідити сутність та значення управління активами підприємства;
- 2) ознайомитися з особливостями політики управління активами підприємства;
- 3) визначити методологію проведення аналізу управління активами на рівні підприємств;
- 4) надати загальну характеристику фінансової діяльності АТ «Сумигаз»;
- 5) оцінити систему управління активами АТ «Сумигаз»;
- 6) розробити комплекс заходів направлених на удосконалення системи управління активами товариства.

Дата видачі завдання: «06» листопада 2023 р.

Керівник к.е.н., доцент _____ Надія ДЕХТЯР

Завдання прийнято до виконання «06» листопада 2023 р.

Євгеній АЗАРОВ

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістр
на тему:

Управління активами підприємства та шляхи його удосконалення
Азаров Євгеній Сергійович

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 70 сторінках, з яких список використаних джерел із 61 найменувань. Робота містить 15 таблиць, 8 рисунків, а також 5 додатків.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Ефективне формування та використання фінансових ресурсів підприємства становить ключовий фактор його успішного функціонування. Тому процес управління активами вимагає постійної уваги та наукових досліджень. Результативність управління оборотними активами безпосередньо впливає на здатність забезпечувати неперервний процес виробництва та реалізації продукції. Крім того, це визначає можливість виконання вимог щодо збереження відповідного рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, а також досягнення максимальної рівні прибутковості та конкурентоспроможності.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження та узагальнення теоретичних і практичних засад управління активами підприємства та розробка системи заходів з їхнього удосконалення.

Методи дослідження: метод порівняння, дедукції та індукції, метод логічного узагальнення, коефіцієнтний аналіз, горизонтальний та вертикальний аналіз, аналітичний метод.

Основний результат роботи. У кваліфікаційній роботі було досліджено сутність, роль та значення управління активами підприємства, охарактеризовано політику управління активами підприємства, встановлено методологічну складову оцінки управління активами підприємства; проведено аналіз системи управління активами АТ «Сумигаз» за 2019–2022 роки; запропоновано основні напрямки удосконалення системи управління непрофільними активами товариства.

Довідка про впровадження результатів роботи на підприємстві АТ «Сумигаз» додається.

Ключові слова: активи, управління активами, оборотні активи, необоротні активи, політика управління.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1 Теоретичні засади управління активами підприємства	7
1.1 Економічна сутність та значення управління активами підприємств	7
1.2 Особливості політика управління активами підприємства	12
1.3 Методологія управління активами підприємства	19
2 Оцінка управління активами на прикладі АТ «СУМИГАЗ»	24
2.1 Загальна характеристика фінансової діяльності АТ «СУМИГАЗ»	24
2.2 Оцінка системи управління активами АТ «СУМИГАЗ»	32
2.3 Основні напрямки удосконалення системи управління непрофільними активами товариства	38
Висновки.....	52
Список використаних джерел.....	55
Додаток А Підходи до визначення поняття «активи підприємства»	61
Додаток Б Класифікація активів підприємства.....	63
Додаток В Показники оцінки активів підприємства.....	65
Додаток Г Організаційна структура АТ «СумиГаз».	67
Додаток Д Фінансова звітність АТ «СумиГаз».....	68

ВСТУП

Активи підприємства є однією з ключових складових його успішної діяльності, визначаючи його ліквідність, фінансову стійкість, конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до змін у бізнес-середовищі. У сучасних умовах глобалізації та швидких технологічних змін, ефективне управління активами стає пріоритетним завданням для підприємств різних галузей.

Актуальність дослідження полягає у визначенні проблем та викликів, з якими стикаються підприємства в контексті управління активами, та розробці рекомендацій щодо оптимальних стратегій удосконалення цього процесу. Проведення аналізу сучасних підходів та практик управління активами дозволить виявити тенденції розвитку та ідентифікувати найефективніші методи, які можуть бути використані для підвищення ефективності управління активами на підприємстві.

Дипломна робота спрямована на вивчення та аналіз управління активами підприємства з метою визначення шляхів його удосконалення. В процесі дослідження будуть розглянуті ключові аспекти управління активами, включаючи стратегічне планування, фінансовий аналіз, оптимізацію використання ресурсів та впровадження сучасних інноваційних підходів. Практичний аналіз розглянутий на прикладі підприємства, що входить до групи компаній «Нафтогаз України» АТ «Сумигаз» та їх непрофільні активи.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та узагальнення теоретичних і практичних засад управління активами підприємства та розробка системи заходів з їхнього удосконалення.

Для здійснення зазначеної мети слугували наступні завдання:

- дослідження сутності та значення управління активами підприємства;
- ознайомлення з особливостями політики управління активами підприємства;

- вивчення методології проведення аналізу управління активами на рівні підприємств;
- надання загальної характеристики фінансової діяльності АТ «Сумигаз»;
- оцінка системи управління активами АТ «Сумигаз»;
- розробка комплексу заходів направлених та удосконалення системи управління активами товариства.

Об'єктом дослідження при написанні кваліфікаційної роботи виступили сукупність економічних відносин, що формуються в процесі управління активами підприємства.

Предметом дослідження є процес управління загальними активами підприємства.

Кваліфікаційні роботу виконано на матеріалах АТ «Сумигаз», розглянуто особливості управління активами товариства, а предметом – непрофільні активи та специфіка їх роботи.

Методами дослідження є: дедукція та індукція, аналіз та синтез, методи логічного узагальнення та порівняння, горизонтальний та вертикальний аналіз, коефіцієнтний аналіз, аналітичний метод, графічний та табличний.

Інформаційною базою для дослідження стали як електронні джерела, так і література та документація надана працівниками на підставі офіційних дозволів. Також інформаційними джерелами виступили: монографії, статті, журнали, підручники, навчальні посібники, Інтернет джерела, статистична та фінансова звітність АТ «Сумигаз».

Результати дослідження були апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи», м. Суми 2023 р. на тему «Особливості управління непрофільними активами підприємства».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність та значення управління активами підприємств

Система управління активами підприємства – важливий елемент підвищення ефективності діяльності підприємства, оскільки розробка та впровадження раціональних підходів в управлінні активами забезпечують надійну фінансову стійкість, кредитоспроможність, інвестиційну привабливість підприємств [1].

Активи – це майно підприємства в його матеріальній і нематеріальній формах, придбане за рахунок власних або залучених ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства та призначені для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку [2].

У сучасній фаховій літературі відсутній єдиний підхід до визначення категорії активів підприємства. Слід відзначити, що з юридичної точки зору сутність активів визначається у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО) як ресурси, які знаходяться під контролем підприємства внаслідок минулих подій, використання яких, за очікуваннями, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [].

Отже, з точки зору бухгалтерського обліку, активи є основними ресурсами, які грають ключову роль у господарському обороті та відображаються у балансі підприємства. Згідно з чинним законодавством, акцент робиться на основних критеріях, які характеризують активи підприємства. Ці умови включають право власності на всі активи, що фігурують у балансі суб'єкта господарювання, а також здатність отримання економічних вигод від використання активів не лише в поточному періоді, а й у майбутньому. Це впливає з контрольної функції обліку щодо формування та використання активів підприємства.

Щодо поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на суть поняття терміну «активи», то вони розходяться, оскільки автори використовують різні підходи у

своїх дослідженнях щодо даної категорії. У науковій літературі представлено методичні підходи авторів до визначення сутності поняття «активи» у табл. А.1, яка додається в додатку А.

Так, у визначеннях більшості експертів не вистачає повноти у викритті економічної природи та сутності активів. При цьому певні автори (Савчук В. П., Літнев О. І., Стоянова Є. С., Суторміна В. М., Федосов В. М.) віддають перевагу, переважно, функціональному призначенню активів у господарському процесі підприємства. Деякі дослідники (Бланк І. О., Крамаренко Г. О., Чорна О. Є., Василенко Л. П.), навпаки, розглядають цю категорію занадто широко, вказуючи на багатогранність поняття як у теоретичному, так і практичному вимірах, що призводить до великої суперечливості та неоднозначності в тлумаченні активу.

Отже, вивчення результатів аналізу сутності категорії «актив» підтвердило наявність теоретичних підходів, таких як ідентифікація активів з майном та ресурсами.

Так, прихильники підходу, що ґрунтується на майновій концепції (Коваленко Л. О., Ремньова Л. М., Шелудько В. М., Крамаренко Г. О., Чорна О. Є., Школьник І. О.), стверджують, що активи представляють собою майно або майнові цінності, які перебувають у власності чи володінні підприємства, причому окремі автори конкретизують різновиди активів. Однак, на наш погляд, не можна вважати всі майнові цінності та майно абсолютно ідентичними з поняттям «активи», оскільки деякі види майна можуть мати невідповідність цій категорії.

Вчені, такі як Поддєрьогін А. М., Савчук В. П., Бланк І. О., Василенко Л. П., Загороднього А. Г., Вознюк Г. Л., Суторміна В. М., Федосов В. М., розглядають активи як ресурси. Подібну перспективу висловлюють також деякі зарубіжні автори. За ресурсами ці науковці в основному розуміють засоби виробництва, тобто засоби та предмети праці, які повинні приносити відповідний дохід чи вигоду в майбутньому. На нашу думку, економічні ресурси представляють собою базове поняття, що охоплює всі наявні ресурси на підприємстві, такі як праця, земля, фінансовий капітал, підприємницькі здібності, технології тощо, тому воно є більш широким за поняття «актив».

Також, більшість авторів у своїх визначеннях підкреслюють роль активів у процесі відтворення, зокрема їх здатність забезпечувати основну мету діяльності підприємства, забезпечення самостійності та досягнення максимального прибутку.

Отже, після аналізу та узагальнення всіх поданих визначень поняття «активи», можна відзначити, що сучасні автори розглядають їх як економічні ресурси підприємства у вигляді майна чи сукупних майнових цінностей. Ці ресурси є необхідними для безперервного функціонування підприємства, та знаходяться на його балансі, а їх використання у майбутньому призначене для отримання додаткових економічних благ.

Отже, після узагальнення наукових підходів до трактування поняття даної категорії, можна сформулювати авторське визначення. Активи – це сукупність ресурсів, відображених у вартісній формі у балансі підприємства, спрямованих на здійснення ефективної господарської діяльності та використання для отримання додаткових економічних вигод у стратегічному періоді.

Для того, аби визначити, в яких формах існують активи, багато науковців проводили ряд досліджень. Основні ознаки групування активів:

- за ступенем ліквідності: абсолютно ліквідні активи; високоліквідні активи; середньоліквідні активи; низьколіквідні активи; неліквідні активи;

- за сферою використання: у внутрішньому обороті; в зовнішньому обороті;

- за формою функціонування: грошова форма; матеріальні активи; нематеріальні активи;

- за характером участі у господарському процесі:

- 1) оборотні активи – господарські засоби, що є основними при обслуговуванні основної діяльності підприємства. Корисний термін використання таких активів – до 1 року або операційного циклу;

- 2) необоротні активи – господарські засоби, які слугують для обслуговування основної діяльності підприємства терміном, що перевищує один рік;

- за характером участі активів у різних видах господарської діяльності: операційні активи; інвестиційні активи.

Доволі часто визначення активів пов'язується із такими поняттями, як: економічні ресурси, власність, майно, нерухомість, речові права, майновий комплекс та майновий потенціал.

Розглянемо існуючі класифікації активів за різними критеріями. Серед таких критеріїв можна виділити: форму функціонування, вид діяльності, ступінь ліквідності активів, роль у господарському процесі, ризик та вартість залучення активів, а також характер володіння (додаток А, таблиця А.2).

Слід зазначити, що до складу господарських активів, крім об'єктів матеріально-речової форми, входять: майнові права (нематеріальні активи), що мають грошову оцінку; фінансові активи; зобов'язання контрагентів перед суб'єктом господарювання; дебіторська заборгованість підприємства, що має грошову оцінку [3].

Відповідно до НП(С)БО 2 «Баланс», активи підприємства поділяються на оборотні та необоротні (рис. 1.1).

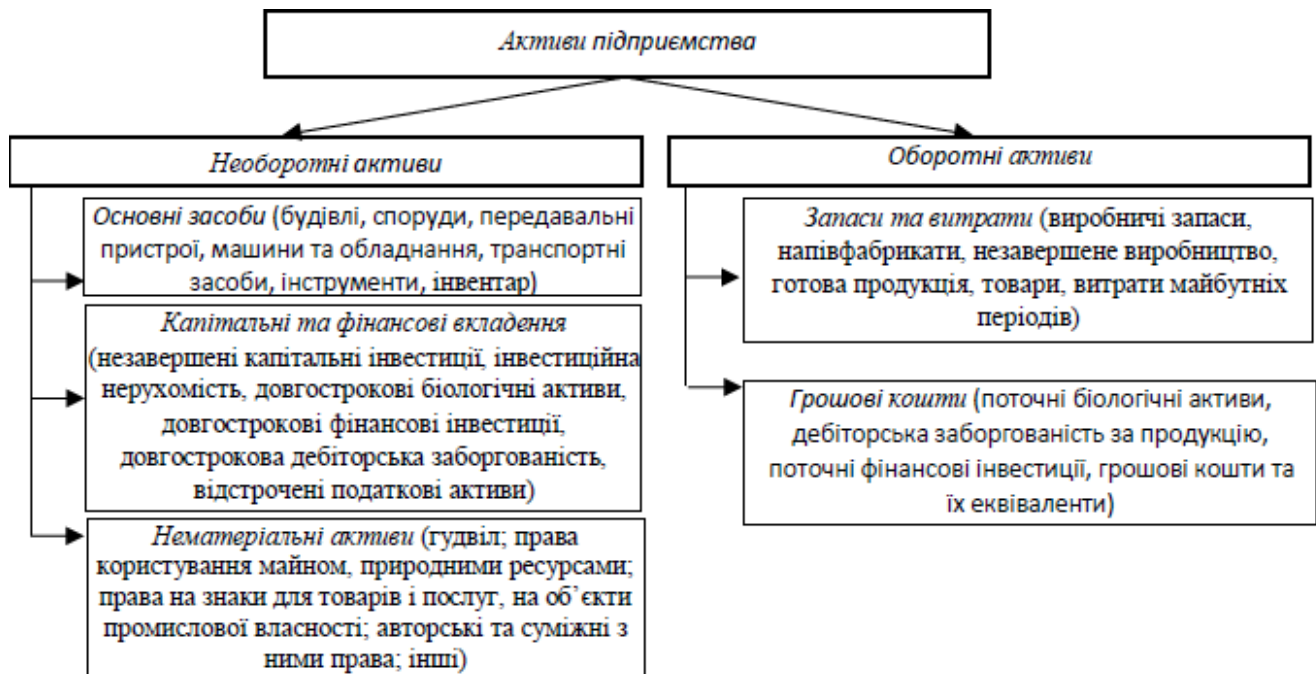

Рисунок 1.1 – Складові елементи активів підприємства

Оборотні активи охоплюють запаси, незавершене виробництво, грошові кошти та їх еквіваленти, інші фінансові активи. Ці активи мають такі

характеристики: їх вартість повинна бути внесена перед тим, як буде отриманий дохід від реалізації; оборотні активи ліквідні і, отже, не зношуються чи не витрачаються, але їх необхідно постійно оновлювати протягом господарського циклу; попит на оборотні активи визначається переважно обсягами господарської діяльності, особливостями їх постачання та умовами збуту. Недостатність чи надлишок оборотних активів може негативно впливати на фінансове становище підприємства.

До складу оборотних активів входять: запаси (включаючи виробничі та незавершене виробництво), дебіторська заборгованість (за товари, роботи, послуги, а також за розрахунками та інша поточна дебіторська заборгованість), поточні фінансові інвестиції, грошові кошти в національній та іноземній валютах, інші оборотні активи.

Необоротні активи, або основні засоби, представляють собою частину активів підприємства, які використовуються повторно у господарській діяльності та передають свою вартість на виготовлену продукцію через нарахування амортизації.

До складу необоротних активів входять: нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи та інші необоротні активи.

У балансі активи підприємства поділяються на три розділи: необоротні активи; оборотні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Необхідно зауважити що джерелами фінансування активів суб'єктів господарювання є:

- капітал підприємства який включає в себе статутний, резервний і додатковий капітал, а також нерозподілений прибуток та кошти цільового фінансування;

- фінансові зобов'язання, такі як довгострокові та короткострокові позики та облігації, заборгованість перед постачальниками, бюджетом та позабюджетними

фондами, персоналом, засновниками та іншими кредиторами, утворюють позикові кошти.

Вартість активів підприємства завжди відповідає вартості джерел їхнього фінансування (це відомо як принцип рівняння балансу).

З цього можна зробити наступні висновки, що активи підприємства – це всі матеріальні цінності суб'єкта господарювання, що можуть бути оцінені грошово.

Для адміністративних потреб використовуються різноманітні класифікації корпоративних активів: за своєю участю у виробничому циклі активи підприємства можна класифікувати як оборотні та необоротні; згідно з джерелами фінансування, активи можна класифікувати як власні або фінансовані за рахунок залучених коштів. Маючи актуальну інформацію про склад, структуру, кількісний і якісний склад активів, а також їх походження, є важливою основою для: проведення аналізу щодо ступеню ліквідності, фінансової стійкості підприємства, його економічної активності та рентабельності та приймання управлінських рішень.

Для успішного управління діяльністю компанії необхідна, серед іншого, добре організована та працююча система управління активами, яка має свої власні цілі та завдання, і використовує власні інструменти та методи.

1.2 Особливості управління активами підприємства

На сьогодні сучасна фінансова наука характеризується відсутністю єдиних теоретичних і практичних підходів до управління активами підприємств [4].

Складність управління активами визначається їх структурою. Наприклад, не існує універсального методу для трактування поняття оборотного капіталу, вивчення закономірностей його обігу, управління в рамках підприємства та взаємодії з іншими економічними категоріями (оборотні активи, оборотні фонди, фонди обігу). Нематеріальні активи підприємства також мають свої особливості та дискусійні аспекти управління. Раціональне використання нематеріальних активів

має сприяти зміцненню конкурентних позицій підприємства за допомогою виробництва високотехнологічної продукції [5].

За словами Т. Мельник, політика управління необоротними активами являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства і полягає у фінансовому забезпеченні своєчасного їх оновлення та високої ефективності використання. При розгляді динаміки обсягу необоротних активів підприємства доцільно проводити порівняльний аналіз темпів їх зростання з темпами зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, обсягом оборотних активів підприємства [5].

Головною метою політики управління оборотним капіталом є визначення обсягу та структури поточних активів і джерел їх фінансування і співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої й ефективної фінансової діяльності підприємства. Крім того, важливим є забезпечення достатнього рівня для стабільної господарської діяльності [10].

Своєю чергою, Т. Момот вважає що управління оборотними активами – це складова цілісної системи управління підприємством, пов'язаного з прийняттям рішень стосовно грошових потоків у короткостроковому періоді. А управління нематеріальними (необоротними) активами підприємств – це система обґрунтування та реалізації управлінських рішень, що стосуються вибору, придбання (створення), оцінки та використання нематеріальних активів з метою підвищення ефективності їх використання та діяльності підприємства [9].

Так, автори, на яких ми посилаємося, спільно вбачають, що управління оборотними та необоротними активами є частиною загальної фінансової стратегії. У цьому питанні їхні погляди заслуговують на підтримку, оскільки управління оборотними активами пов'язане з непрямим рухом грошових коштів і станом платоспроможності підприємства. Це включає підтримання достатнього рівня ліквідності, забезпечення ефективної фінансової діяльності та оптимізацію структури джерел їх функціонування.

Управління необоротними активами має свої особливості, які обумовлені унікальним характером цього виду активів. У даному контексті управління необоротними активами на будь-якому підприємстві включає процеси оновлення

виробничих фондів, їх ефективне використання та підвищення рівня рентабельності. Хоча це також пов'язане з фінансовою діяльністю підприємства, проте в довгостроковому плані це менше залежить від неї і не вимагає значної маневреності. Важливо враховувати порівняльний аналіз темпів зростання виробничих фондів у порівнянні з обсягами виробництва, а також систематично аналізувати коефіцієнти рентабельності та виробничої віддачі.

Також важливо відзначити, що управління оборотними активами в суті більше пов'язане із поточною діяльністю підприємства та керуванням його поточними активами, що вказує на необхідність підвищення його ефективності в короткостроковому періоді. Це особливо актуально, коли йдеться про максимізацію грошових резервів і підвищення рівня платоспроможності підприємства, а також в ситуаціях, коли необхідно використовувати гнучкість грошових потоків.

Оцінка цих визначень і їх трактувань дозволяє нам зробити певні висновки щодо особливостей управління активами підприємства в залежності від цілей та завдань які визначаються фінансовою стратегією та політикою на рівні менеджменту конкретного суб'єкта господарювання.

Фінансовий успіх суб'єкта господарювання досягається шляхом збалансованого розвитку всіх складових управління. Комплекс цих елементів формує фінансову стратегію, яка представляє собою єдність цілей та механізмів для їх досягнення. У цьому контексті розглядається підприємство як системоутворюючий фактор, і, отже, одним з найбільш актуальних завдань для підвищення ефективності виробничої діяльності є значне вдосконалення управління активами. Активи підприємства, які представлені у формі матеріальних, нематеріальних та фінансових ресурсів, є економічними ресурсами підприємства, ефективне управління якими становить основу внутрішнього механізму для отримання прибутку підприємством.

В умовах жорсткої конкуренції, що супроводжує розвиток ринкової економіки, необхідно постійно удосконалювати системи та форми управління

активами й пасивами, швидко оволодівати нагромадженими в теорії та практиці знаннями, знаходити нові неординарні рішення в динамічній ситуації [6].

До функцій управління оборотними активами варто віднести наступні [7]:

– контрольна – реалізація цієї функції пов’язана зі створенням системи постійного контролю за обсягами оборотних активів і, в результаті, за станом ліквідності та платоспроможності підприємства;

– стабілізуюча – в процесі реалізації цієї функції повинен забезпечуватися достатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, що є досить важливим для стабільного його функціонування та подальшого розвитку;

– аналітична – реалізація цієї функції забезпечує проведення постійного аналізу стану оборотних активів та всіх їх складових, порівняння обсягів оборотних активів з поточними зобов’язаннями, дослідження їх динаміки, здійснення аналізу факторів, які впливають на стан оборотних активів.

Рисунок 1.2 – Структурна система управління активами підприємства

З аналізу рисунку 1.2 випливає, що управління активами на будь-якому підприємстві є ключовим елементом, який включає в себе різноманітні завдання. Також важливо відзначити, що стратегії управління грошовими коштами, виробничими запасами та дебіторською заборгованістю входять у загальну систему стратегії управління оборотними активами. Отже, ми будемо розглядати

управління активами як систему, що складається з двох основних блоків – управління оборотними та необоротними активами.

Основне завдання управління необоротними активами полягає в забезпеченні своєчасного оновлення основних виробничих фондів та високої ефективності їх використання. І, навпаки, політика управління оборотними активами відзначається значною маневреністю, можливістю активного впливу на їх розмір, склад, структуру, оборотність, ліквідність та прибутковість [3]. Тому вважається, що управління оборотними активами включає в себе різноманітні завдання, особливо з точки зору фінансового менеджменту.

Політика управління оборотними та необоротними активами спрямована на спільну мету – забезпечення стабільного розвитку підприємства та збільшення його прибутковості. Однак ці дві політики мають свої відмінності в цілях та завданнях. Здавалося б, політика управління оборотними активами виявляє більшу прив'язаність до фінансового менеджменту, оскільки включає активність з управління грошовими потоками на підприємстві. Неспростовно, важливість обох видів управління необхідно розглядати як комплексну систему в межах фінансового управління компанією, де вони взаємодіють та взаємодоповнюють одна одну.

Розглянемо комплекс завдань, що стоять перед фінансовим менеджментом, які він повинен виконати задля ефективної діяльності підприємства.

Досягнення цілей та виконання завдань, відображених на рис. 1.3, сприятиме вітчизняним підприємствам переходу на якісно новий етап управління їх активами. У контексті сучасних умов господарювання підвищення ефективності використання активів надасть можливість багатьом підприємствам перейти на новий рівень конкурентоспроможності.

На рис. 1.3 також відзначено основний акцент на розподіл завдань між оборотними та необоротними активами. Такий сформульований набір завдань дозволить більш раціонально використовувати наявні ресурси підприємства (як фінансові, так і трудові) для оптимізації процесів управління активами.

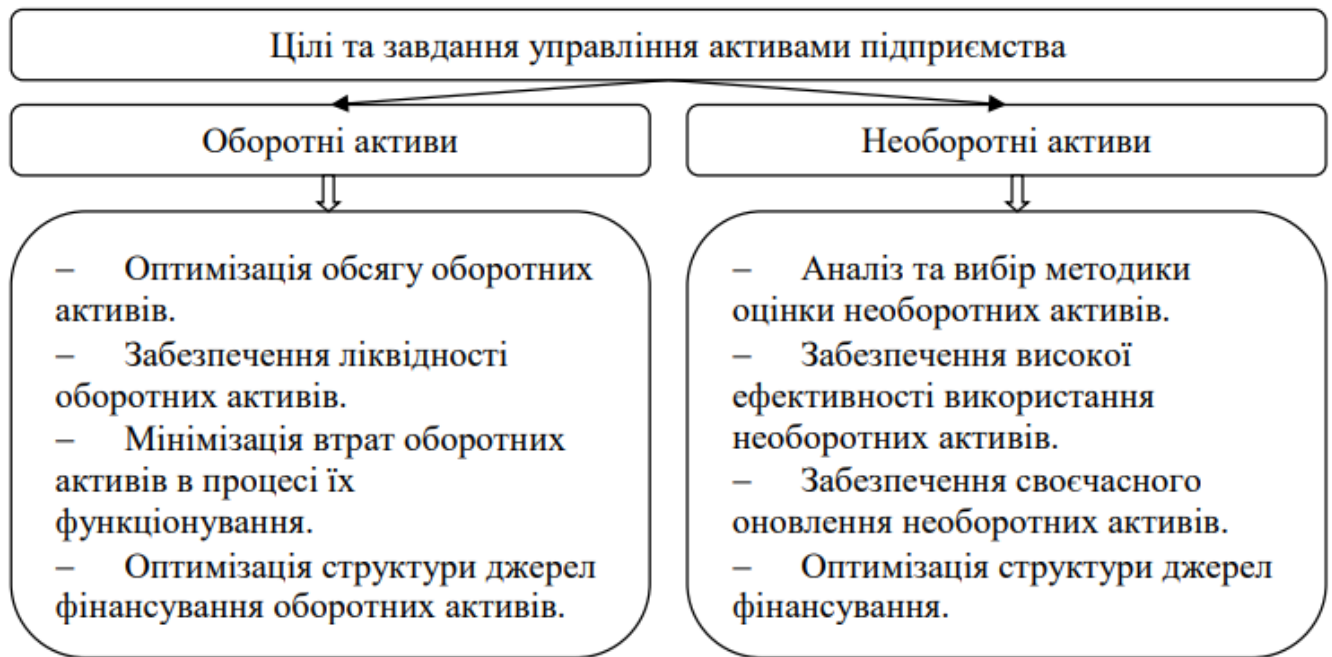

Рисунок 1.3 – Цілі управління активами підприємства

Крім того, вкрай значущим є дотримання ряду принципів та основ управління, які додатково сприятимуть підвищенню його ефективності. Важливо відзначити, що серед них особливо важливі такі:

- управління повинно мати всебічний характер. Це означає, що управління повинно охоплювати всі аспекти господарської діяльності, включаючи глибокий аналіз причинно-наслідкових зв'язків у функціонуванні підприємства;
- системний підхід до управління вимагає розглядати кожен об'єкт дослідження як складну динамічну систему, що містить ряд взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють між собою та зовнішнім середовищем;
- управління активами повинно ґрунтуватися на об'єктивних, конкретних та точних даних, які є достовірними та перевіреними, що відзеркалюють реальні обставини. Аналітичні висновки повинні бути обґрунтовані точними розрахунками;
- управління має бути ефективним і активно впливати на хід діяльності підприємства та його результати;
- управління повинно мати науковий характер, ґрунтуватися на принципах економічної науки та враховувати специфіку розвитку національних економік.

Також важливо використовувати передові методи фінансово-економічних досліджень та математичного моделювання;

– управління активами повинно вирішувати як завдання тактичного, так і стратегічного характеру. Це обумовлено структурою активів і необхідністю забезпечення взаємодії обох напрямків для ефективного функціонування підприємства. Тактичне та стратегічне планування в управлінні активами повинні бути взаємопов'язаними та ефективно доповнювати одне одного.

– використання контролю в ході управління є важливим аспектом, який дозволяє вчасно виявляти помилки у функціонуванні підприємства, проводити їх аналіз та приймати необхідні рішення щодо коригування та вдосконалення управлінських процесів.

Отже, на сучасному етапі розвитку економіки активи визнаються одним із ключових факторів в будь-якому виробництві, і їх склад та ефективне використання безпосередньо впливають на остаточні результати господарської діяльності підприємства. Розумна політика управління активами призводить до численних переваг для підприємства, робить його фінансову діяльність стійкою та забезпечує високий рівень конкурентоспроможності на ринку у довгостроковій перспективі.

Забезпечення високого рівня ліквідності активів, їх своєчасне оновлення, раціональне використання та оптимізація структури джерел фінансування становлять головні завдання для багатьох українських підприємств. Важливим аспектом є розділення управління оборотними та необоротними активами, що сприяє більш ефективному використанню ресурсів підприємства та підвищенню рівня ефективності управлінських рішень.

1.3 Методологія управління активами підприємства

Методологія управління активами підприємства – це системний підхід до вирішення завдань, пов'язаних з оптимізацією використання ресурсів і максимізацією значущості активів для досягнення стратегічних цілей організації.

Відповідно до Господарського кодексу України, усім суб'єктам господарювання надається право на самостійне планування та здійснення своєї діяльності, тому підприємства мають можливість вибирати на власний розсуд методи управління наявними ресурсами та проводити контроль за їх раціональним використанням та розміщенням [17].

На даний момент немає єдиного комплексу методів управління та формування активів. Кожна компанія формує власний методичний інструментарій враховуючи обсяги та напрямки своєї діяльності, функціонуючу організаційну структуру управління та кількість підрозділів, поточне фінансове становище, рівень відносин із партнерами, постачальниками та інші фактори [18].

Досвід українських та міжнародних компаній свідчить, що під час здійснення своєї діяльності підприємства використовують різноманітні стратегії управління оборотними та необоротними активами.

Розглянемо деякі найбільш поширені стратегії.

Прямий метод базується на розрахунку стандартів потреби в оборотних коштах і включає в себе процес визначення розміру передоплати оборотних коштів для кожного елемента. Потім, шляхом їхнього узагальнення, обчислюється загальна сума стандарту [19].

Аналітичний (дослідно-статистичний) метод визначення потреби в оборотних активах ґрунтується на проведенні розрахунків, враховуючи середні фактичні залишки та зміни у виробництві. При цьому здійснюється коригування з урахуванням зайвих і непотрібних запасів, а також неліквідів, які можливо були виявлені в попередньому періоді. Аналітичний метод використовується у випадку,

коли у планованому періоді не передбачається суттєвих змін у робочих умовах підприємства порівняно з попереднім [19].

Метод суми строк оборотності пов'язаний із поняттями операційного та фінансового циклів. Головна мета методу "строків оборотності" полягає в тому, щоб визначити потреби, що виникають в результаті операційного циклу. Ці потреби вимірюються як кількість днів та у відсотках до обсягу продажів [19].

Коефіцієнтний метод дозволяє обчислити потребу в оборотних активах, враховуючи тенденції та взаємозв'язки у змінах обсягу виробництва, а також окремих видів запасів і витрат. Відношення, які сформувалися в минулому, з використанням відповідних коефіцієнтів, екстраполюються на майбутній період.

Метод нормування є єдиним інструментом, що регулюється на рівні законодавства України. Цей метод вважається найточнішим і простим управлінським інструментом для активів, але його використання обтяжене труднощами. У зв'язку з цим, через його трудомісткість, він використовується на підприємствах не так часто. Метод нормування може бути застосований для управління частиною оборотних коштів організації, яка підлягає нормуванню, зокрема для готової продукції та виробничих запасів. Для неперервного процесу реалізації продукції кожна організація повинна мати достатню кількість оборотних активів [20].

Метод ABC дозволяє здійснювати управління активами, зокрема запасами підприємства, які використовуються у виробництві, розподіляючи їх на три групи відповідно до їхньої цінності. Цей поділ груп запасів в організації можна побачити на рисунку 1.4.

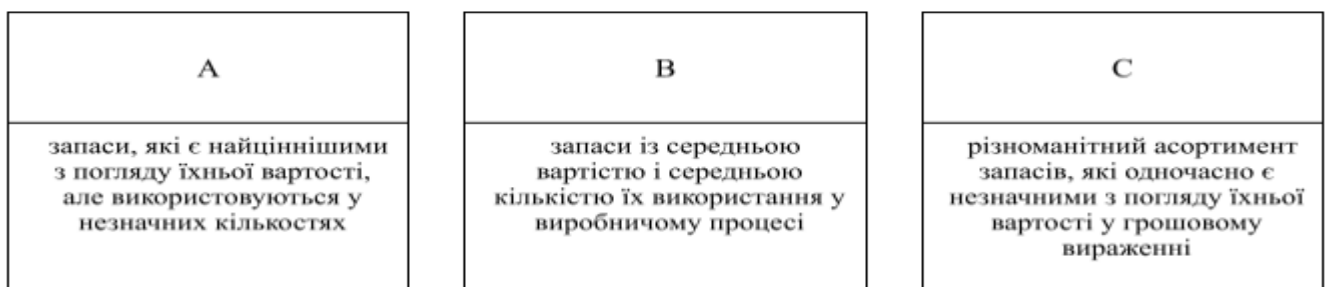

Рисунок 1.4 – Характеристика методу ABC

Аналіз методом ABC, незалежно від особливостей діяльності підприємства, проводиться за наступною послідовністю: обирається об'єкт дослідження; визначається ключовий параметр, за яким відбувається оцінка об'єкта; складається послідовний список об'єктів, де товари з найбільшою часткою обороту розташовані вверху, і йде спадним порядком до товарів з найменшою часткою; відбувається розподіл об'єктів за групами методом ABC [20].

Метод оптимізації активів, відомий як XYZ-аналіз, використовується для визначення того, наскільки ефективно відбувається включення конкретних видів матеріалів у виробничий процес. XYZ-аналіз широко використовується при нормуванні оборотних коштів для формування запасів. Розподіл товарів за групами можна побачити на рисунку 1.5

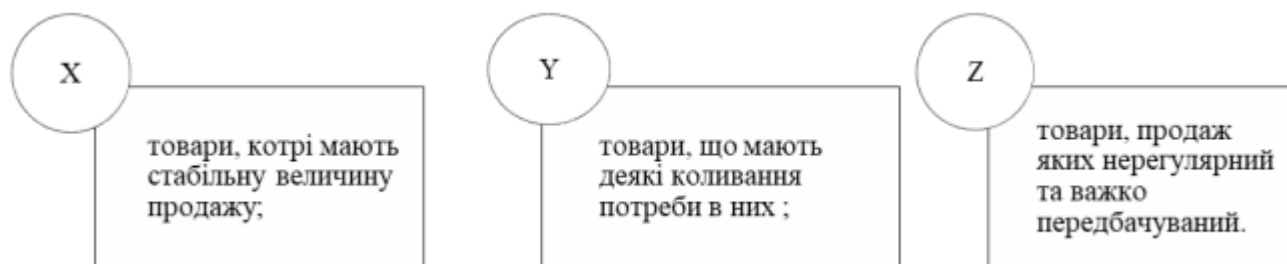

Рисунок 1.5 – Характеристика складових XYZ

Метод оптимізації активів ставить за мету вибір оптимального обсягу оборотних активів із наявних варіантів для досягнення максимального результату в діяльності підприємства.

Методи вертикального та горизонтального аналізу використовуються для оцінки фінансової структури та діяльності підприємства. Вертикальний аналіз дозволяє провести оцінку структури активів компанії, що виступає аналітичною основою для подальшої оцінки її фінансової діяльності. Горизонтальний аналіз, ґрунтуючись на отриманих розрахунках, надає можливості для формування перспективних планів щодо подальшого розвитку підприємства [21].

У підприємств різних форм власності та галузей економічної діяльності наявний відповідний обсяг майна або активів, спрямованих на забезпечення господарського процесу. Правильне формування та ефективне використання

активів є ключовими характеристиками стійкості фінансового стану суб'єкта господарювання.

Наявність оптимально сформованих активів, враховуючи їхню ефективність, дозволяє визначити тенденції стану та розвитку майна та встановити правильну організацію його структури. Слід відзначити, що склад та структура активів на підприємстві постійно змінюються, тому аналіз слід проводити послідовно.

Перший етап – це аналіз динаміки загального розміру активів для визначення обсягу та оцінки приросту чи зменшення їх вартості. Дослідження стану активів використовує методи вертикального і горизонтального аналізу балансу, що дозволяє отримати висновки про господарську діяльність, зміни в складі майна та взаємозв'язки між фінансовими показниками.

Горизонтальний аналіз здійснюється через аналітичну таблицю з абсолютними значеннями та їх змінами. Вертикальний аналіз характеризує структуру майна та якісні зміни. Визначення співвідношення необоротних та оборотних активів говорить про специфіку кругообігу коштів на підприємстві.

Після динаміки активів розглядається склад та показники руху кожного розділу майна. Визначаються зміни у необоротних і оборотних активах, аналізуються фактори, що вплинули на ці зміни.

Аналіз матеріально-технічної бази підприємства визначає склад та зміни видів необоротних активів, таких як нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокова дебіторська заборгованість та інші.

У ході аналізу особливу увагу приділяють показникам наявності, стану та ефективності використання основних засобів. Цей напрямок включає в себе визначення рівня забезпеченості підприємства основними засобами, оцінку технічного стану та руху цих активів, а також виявлення резервів для підвищення ефективності їх використання.

Аналіз починається з оцінки змін у розмірі основних засобів та їх темпів зростання. Структура основних засобів також визначається специфікою галузі та організаційними особливостями підприємства.

Детальний аналіз активної частини основних засобів, таких як машини, устаткування та транспортні засоби, є важливим етапом, оскільки вона вказує на виробничі можливості підприємства. Підвищення частки активної частини є позитивною тенденцією, свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів.

Аналіз оборотних активів включає в себе розрахунок показників руху та ефективності використання цих активів. Оцінка динаміки запасів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів проводиться на основі зіставлення з доходами від реалізації та фінансовими результатами. Показники оборотності та періоду обертання служать для визначення ділової активності та ефективності використання оборотних активів.

Рентабельність активів, як у розрізі сукупних, так і окремих груп, вказує на ефективність використання активів підприємства. Аналіз активів важливий для забезпечення ефективності виробництва та прийняття управлінських рішень.

Показники оцінки управління активами підприємства та алгоритм їх розрахунку представлені в додатку В.

У ході проведення дослідження були розглянуті основні стратегії управління активами підприємства. Ці стратегії дозволяють визначити рівень діяльності суб'єкта господарювання та сформулювати висновки щодо його майбутнього функціонування та розвитку. При необхідності внесені корективи в діяльність для уникнення негативних наслідків та забезпечення максимально ефективного використання наявних ресурсів підприємства.

2 ОЦІНКА УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НА ПРИКЛАДІ АТ «СУМИГАЗ»

2.1 Загальна характеристика фінансової діяльності АТ «СумиГаз»

Акціонерне товариство «ОПЕРАТОР ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМИ «СУМИГАЗ» (далі – АТ «СУМИГАЗ») знаходиться у державній власності. Основним видом діяльності є розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи.

АТ «СумиГаз» надає послуги з транспортування природного газу розподільчими мережами, будівництва газопроводів, газифікації об'єктів та інші послуги, пов'язані із безперебійним та безпечним розподілом природного газу до споживачів. Товариство посідає важливе місце в сфері транспортування та постачання природного газу серед підприємств нафтогазової галузі України.

Однією з важливих функцій, якісне виконання якої забезпечує АТ «СумиГаз», є технічне обслуговування систем газопостачання. Підприємство здійснює безаварійне та безперебійне постачання природного газу населенню, установам та організаціям, що фінансуються з державного та місцевого бюджетів, здійснює транспортування природного газу підприємствам комунальної теплоенергетики, промисловим, комунально-побутовим споживачам та іншим суб'єктам господарювання, також постачає споживачам області скраплений газ.

У рамках підвищення надійності та безаварійності газопостачання всіх категорій споживачів виконуються роботи по кільцюванню газопроводів, реконструкції споруд на розподільчих газопроводах. Для виконання усього комплексу робіт структурні підрозділи АТ «СумиГаз» забезпечені відповідними приладами, обладнанням та устаткуванням. [15]

Для того, щоб оцінити об'єми роботи АТ «СумиГаз» у повному обсязі, достатньо зазначити, що протяжність розподільчих газопроводів досягає 9 тис. км, газових мереж у сільській місцевості 6 тис. км, дворових введів 2,4 тис. км.

«СумиГаз» на підставі ліцензії, здійснює послуги:

- проектування робіт (нового будівництва, реконструкції, капремонту систем газопостачання);
- приєднання новозбудованих газопроводів до діючої системи газопостачання;
- пуск газу в новозбудовані газопроводи;
- технічний нагляд за будівництвом систем газопостачання об'єктів;
- будівництво розподільчих газопроводів;
- газифікація об'єктів;
- проведення фізичного методу контролю зварювальних робіт;
- проведення механічних випробувань якості зварних з'єднань;
- будівництво засобів електрозахисту газопроводів;
- монтаж побутових лічильників газу;
- комплексне приладове обстеження підземних розподільчих газопроводів за договорами;
- технічне обслуговування будинкових систем газопостачання житлових, громадських будинків, підприємств комунально-побутового призначення;
- ремонт побутових лічильників газу за заявками абонентів;
- ремонт газових приладів, систем газопроводів за заявками абонентів;
- ремонт вимірювальних засобів та їх калібрування.

АТ «Сумигаз» сьогодні об'єднує газові господарства Сумської області.

Природний газ надходить до споживачів Сумської області п'ятьма магістральними газопроводами, які прокладено через територію області: «Прогрес» – діаметр 1420 мм, тиск 75 атмосфер, 1988 введення в експлуатацію; «Уренгой – Ужгород» – 1420 мм, 75 атмосфер; «Слець - Кременчук - Кривий Ріг» – 1420 мм, 75 атмосфер, 1986 рік; «Слець - Курськ – Київ» – 1200 мм, 55 атмосфер, 1986 рік; «Слець – Курськ – Диканька» – 1200 мм, 55 атмосфер, 1984 рік.

Сумська область також має свої джерела газопостачання: В. Бубнівське родовище – Роменський р-н; Новотроїцьке родовище – Лебединський район;

Качанівське, Рибальське родовища – Охтирський район. Від них газифіковані міста Охтирка (1964 рік), Ромни (1974 рік), Лебедин (1982 рік) й інші населені пункти цих районів [15].

На виконання рішення річних Загальних зборів акціонерів ПАТ «СУМИГАЗ» (Протокол № 1 від 17.04.2019) 14.05.2019 внесено зміни до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань щодо найменування та типу Товариства, а саме: найменування Публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «СУМИГАЗ» змінено на Акціонерне товариство «ОПЕРАТОР ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМИ «СУМИГАЗ». Тип акціонерного товариства «СУМИГАЗ» змінено з публічного акціонерного товариства на приватне акціонерне товариство.

Власники, що володіють 10% та більше акцій АТ «СумиГаз».

Таблиця 2.1 – Акціонери АТ «СумиГаз»

Найменування, код ЄДРПОУ	Вид, форма випуску та існування / Номінальна вартість	Кількість	% від загальної кількості
Публічне акціонерне товариство "Національна акціонерна компанія "Нафтогаз України"	Акція проста бездокументарна іменна / 0.25	1048360	25
Товариство з обмеженою відповідальністю "ОМЕГА-КАПІТАЛ"	Акція проста бездокументарна іменна / 0.25	1013646	24.1722
Приватне акціонерне товариство "Газтек"	Акція проста бездокументарна іменна / 0.25	1955805	46.6397

Державне регулювання та ліцензування на право провадження господарської діяльності з розподілу природного газу в межах міста Суми здійснюється Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП).

Організаційна структура АТ «СумиГаз» складається із Загальних зборів акціонерів, Наглядової Ради та Правління (додаток Г). Відповідно до Статуту товариства загальні збори є вищим органом товариства. Річні загальні збори товариства проводяться не пізніше 30 квітня наступного за звітним року на підставі

рішення Наглядової ради. Наглядова рада є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів Товариства і в межах компетенції, визначеної Статутом та Законом, здійснює управління товариством, а також контролює та регулює діяльність Правління. Кількісний склад Наглядової Ради складає 5 (п'ять) осіб. Члени Наглядової ради обираються акціонерами під час проведення загальних зборів із числа акціонерів або осіб, які представляють інтереси акціонерів. Виконавчим органом товариства, який здійснює управління поточною діяльністю, є Правління (колегіальний виконавчий орган). Кількісний склад Правління становить 6 (шість) осіб, в тому числі Голова Правління та члени Правління. Голова та члени Правління обираються Наглядовою радою на строк 3 роки. Для організації управління виробничими процесами утворена така структура: Голова Правління, директор технічний, директор фінансовий, директор комерційний, директор з безпеки, директор з капітального будівництва [12].

До складу організаційної структури АТ «СУМИГАЗ» входять профільні управління, відділи, служби, виробничі структурні підрозділи.

Середньооблікова чисельність працівників облікового складу товариства за 2022 р. складала 1857 осіб (в т.ч. 1825 осіб штатних працівників, позаштатних/сумісників – 32 особи). Чисельність працівників, які працювали на умовах неповного робочого часу (дня, тижня) у 2022 р. складала 27 осіб. Всього: 1909 осіб (консолідовано). Середньооблікова чисельність робітників за 2022 р. збільшилась проти минулого 2021 р. на 111 осіб.

Фонд оплати праці усіх категорій працівників товариства за 2022 р. становила 248189,0 тис. грн., що на 58598,7 тис. грн. більше проти минулого 2021 р. [2].

АТ «СУМИГАЗ» в межах зазначеної території не має конкурентів на ринку послуг, адже ринок розподілу природного газу знаходиться у стані природної монополії.

Найбільші замовників та продавців продукції АТ «СумиГаз» у 2023 р. наведені в табл. 2.2 [14].

Таблиця 2.2 – Замовники та продавці продукції АТ «СумиГаз» у 2023 р.

Топ	Замовники	Обсяги, грн.
1	ТОВ «Сумитеплоенерго»	124861200
2	ПАТ «Суміхімпром»	90016800
3	КППВ ТОВ	31936800
4	Харьковенергоремонт ШП ТОВ	26512800
5	КП Теплогарант	16508400
6	Брокенергія ТОВ	16158000
7	Кролевецький комбікормовий завод	13606800
8	КП Ромникомунтепло РМР	8894400
9	КП Глуховський тепловий район	8430000
10	Лебединський насінневий завод	6384000
Топ	Продавці	Обсяг, грн.
1	ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО «АСТАРТА»	4 585 019
2	ТОВ «САМГАЗ»	4 501 433
3	ТОВ «Торгівельний дім «ЕХЗ»	2 851 884
4	ТОВ ПГ «ТерПолімерГаз»	2 464 300
5	ТОВ «Торгівельний дім «Євротрубпласт»	1 771 387
6	ТОВ «ВП «ПОЛІСАН»	1 667 023
7	ТОВ «Компобутгаз»	1 500 000
8	ТОВ «КТК»	1 000 920
9	ТОВ «ТД «САН ОЙЛ»	1 000 000
10	Фізична особа-Підприємець Білокінь Станіслав Володимирович	990 000

Загальна фінансова звітність АТ «СумиГаз» за 2022 рік: баланс актив, баланс пасив та звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) подані в (додаток Г) [16].

Проведемо аналіз основних фінансових показників діяльності АТ «СумиГаз» за 2020–2022 рр. (табл. 2.3).

Як свідчать дані таблиці 2.3 основні фінансові показники АТ «СумиГаз» мали тенденцію до зростання майже за весь період аналізу. Виключення склали лише показники фінансових результатів (валовий і чистий прибуток (збиток), які мали нестійку тенденцію. У 2022 р. у порівнянні з 2020-21 рр. збільшувалися обсяги реалізації продукції, валового прибутку, активів та джерел їх фінансування, а

собівартість реалізованої продукції зменшувалися, що і позначилося на підвищенні обсягів прибутків.

Таблиця 2.3 – Основні фінансові показники діяльності АТ «СумиГаз» за 2018–2022 рр., тис. грн.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення +, - 2022 р. до 2018 р.
Чистий дохід від реалізації продукції	424 735	368 421	576 594	888 287	890 344	465 609
Собівартість реалізації продукції	540 985	532 576	498 162	970 894	686 034	145 049
Валовий прибуток	-116 250	-164 155	78 432	82 607	204 310	320 560
Чистий прибуток/збиток	-101 504	-263 050	-26 986	-134 269	52 547	154 051
Активи	475 834	466 385	547 560	726 161	869 773	393 939
Власний капітал	83 305	-174 696	293056	134 063	134 477	69 858
Зобов'язання	392 529	494 714	840 616	1 024 268	1 119 054	726 525

Як свідчать дані таблиці 2.3 основні фінансові показники АТ «СумиГаз» мали тенденцію до зростання майже за весь період аналізу. Виключення склали лише показники фінансових результатів (валовий і чистий прибуток (збиток), які мали нестійку тенденцію. У 2022 р. у порівнянні з 2020-21 рр. збільшувалися обсяги реалізації продукції, валового прибутку, активів та джерел їх фінансування, а собівартість реалізованої продукції зменшувалися, що і позначилося на підвищенні обсягів прибутків.

Що стосується ефективності діяльності, то товариство у 2018–2019 рр. отримувало збитки від основної діяльності та протягом 4 попередніх років характеризувалося значними сумами чистих збитків, що не дозволяло йому здійснювати реінвестування прибутку у розширення власної господарської діяльності підприємства. У 2022 р. вперше за останні роки підприємство відзначилося прибутковістю діяльності, розмір чистого прибутку становив 52547 тис. грн. Отже, дані показники свідчать про нарощення господарської діяльності, підвищення ефективності діяльності товариства та зростанні суми майна і зобов'язань товариства.

Далі проаналізуємо склад операційних витрат товариства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Елементи операційних витрат АТ «СумиГаз», тис грн

Показник	2021 р.	2022 р.	Відхилення +,-
Матеріальні затрати	536 492	238 348	-298 144
Витрати на оплату праці	330 949	371 887	40 938
Відрахування на соціальні заходи	70 470	79 167	8 697
Амортизація	31 420	35 429	4 009
Інші операційні витрати	118 288	102 318	-15 970
Разом	1 087 619	827 149	-260 470

За даними статей операційних витрат можна зробити висновок, що в 2022 році порівняно з 2021 роком дещо збільшились витрати на оплату праці, соціальні заходи та на амортизацію, однак у загальній сумі витрати зменшились за рахунок оптимізації та скорочення матеріальних затрат вдвічі.

Проведемо аналіз пасивів (джерел фінансування активів) за 2021–2022 роки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Горизонтальний аналіз пасивів АТ «СумиГаз» за 2021–2022 рр., тис грн.

Показник	2021 р.	2022 р.	Абсолютний приріст: +,-
Зареєстрований капітал	1048	1048	0
Додатковий капітал	228408	224513	-3895
Нерозподілений прибуток	-659962	-609319	50643
Усього власний капітал	-430506	-383758	46748
Інші довгострокові зобов'язання	110228	111207	979
Довгострокові забезпечення	23835	23270	-565
Усього довгострокові забезпечення	134063	134477	414
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	4224	4363	139
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	909461	978424	68963
Поточні зобов'язання за розрахунками	73062	48418	-24644
Поточні забезпечення	20376	28078	7702
Інші поточні зобов'язання	18039	59798	41759
Усього поточних зобов'язань	1025162	1119054	93892
БАЛАНС	728719	869773	141054

Як бачимо, у складі пасивів товариства абсолютний від'ємний приріст спостерігався по розділу власний капітал, за статтею додатковий капітал. Власний

капітал АТ «СумиГаз» в цілому мав від’ємне значення і у 2022 р. становив -383758 тис. грн., що на 46748 тис. грн більше ніж у 2021 р. Скорочення суми власного капіталу відбулося за рахунок одержаного прибутку у 2022 р., однак в цілому вказує на зниження рівня благополуччя власників.

Що стосується розділів довгострокові та поточні зобов’язання, то у 2022 р. сума довгострокових джерел фінансування зменшилася на 565 тис. грн., а поточні зобов’язання навпаки зросли на 93892 тис. грн. у порівнянні з попереднім роком. Отже, товариство працює переважно за рахунок залучених фінансових ресурсів, при цьому не маючи достатнього обсягу власних джерел фінансування. Зростання загальної суми зобов’язань забезпечує більш повне розкриття наявного потенціалу компанії, хоча призводить до підвищення залежності від зовнішніх постачальників фінансових ресурсів.

Важливим напрямком в системі оцінки результатів господарської діяльності товариства є аналіз фінансового стану (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз ключових показників фінансового стану АТ «СумиГаз»

Показник	Рік					Відхилення +, - 2022 р. до 2020 р.
	2018	2019	2020	2021	2022	
Коефіцієнт фінансової автономії	-0,18	-0,38	-0,54	-0,42	-0,34	-0,2
Коефіцієнт покриття	0,39	0,19	0,16	0,22	0,24	0,08
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,38	0,19	0,15	0,21	0,23	0,08
Рентабельність активів, %	-21,33	-56,40	-4,93	-18,49	6,04	10,97
Рентабельність продажів за валовим прибутком, %	-27,37	-44,56	13,6	9,30	22,95	9,35
Рентабельність продажів, %	-23,9	-71,40	-4,68	-15,11	5,9	10,58

Варто зауважити, що показник фінансової незалежності компанії мав нестійку тенденцію, але за період 2020–2022 рр. знижувався по роках, про що свідчить динаміка коефіцієнта фінансової автономії. Отже у 2022 р. товариство неспроможне самостійно профінансувати хоча б частину своїх активів. Значення показників ліквідності (покриття та поточної ліквідності) знаходилися нижче нормативних меж (1,5 та 0,7), хоча і мали динаміку до зростання у 2021–2022 рр.,

що може вказувати на імовірність втрати платоспроможності у найближчій перспективі. Рентабельність активів у період аналізу нижча інфляції, що свідчить про реальне знецінення вартості наявних у компанії активів. Лише показник валової рентабельності почав демонструвати додатне значення та позитивну зміну за 2020–2022 рр. Решта показників рентабельності лише у 2022 р. демонстрували додатне значення. Це вказує на необхідність подальшого пошуку можливостей для збільшення обсягу продажів товарів та послуг для максимізації кінцевого фінансового результату.

2.2 Оцінка системи управління активами АТ «СУМИГАЗ»

Ефективне функціонування суб'єкта господарювання залежить від його ресурсного потенціалу і, насамперед, дієвої системи управління активами, що передбачає формування оптимального складу та структури майна, що перебуває на його балансі.

Оцінку управління активами АТ «СумиГаз» розпочнемо із аналізу показників динаміки та складу його активів з використанням горизонтального прийому (табл. 2.7).

Провівши аналіз показників динаміки активів АТ «СумиГаз» за 2018–2022 рр., в абсолютному вимірі, можна побачити що майже всі індикатори мали абсолютний приріст, окрім нематеріальних активів, грошей та їх еквівалентів. Необоротні активи товариства мали тенденцію до зростання, при цьому у їх складі найбільшого значення мали основні засоби, довгострокова дебіторська заборгованість і незавершені капітальні інвестиції. Оборотні активи в основному склалися з дебіторської заборгованості як товарної так і за розрахунками, що повністю відповідає напряму діяльності товариства.

Таблиця 2.7 – Горизонтальний аналіз активів АТ «СумиГаз» за 2018–2022 рр.,

тис грн.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютний приріст: +,-
Нематеріальні активи	482	575	489	298	389	-93
Незавершені капітальні інвестиції	25367	25686	19228	26265	39532	14165
Основні засоби	289085	301182	343821	411668	429383	140298
Довгострокова дебіторська заборгованість	17404	9951	1937	36169	115686	98282
Інші необоротні активи	3846	11031	1937	30573	40347	36501
Усього необоротні активи	336184	348425	435044	504973	604599	268415
Запаси	1765	3386	1498	4581	4770	3005
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	72627	63213	63088	75327	117150	44523
Дебіторська заборгованість за розрахунками	53463	34392	71067	98741	98726	45263
Гроші та їх еквіваленти	11264	16927	1444	4350	331	-10933
Інші оборотні активи	531	42	5037	40747	44197	43666
Усього оборотних активів	139650	117960	112516	223746	265174	125524
АКТИВИ	475834	466385	547560	728719	869773	393939

Приділимо увагу показникам структури активів товариства (табл. 2.8).

Що стосується структури активів товариства, то необхідно звергнути увагу, що у їх складі переважають необоротні активи, їх частка у 2022 р. становила 69,5 % від загальної вартості активів, при середньорічному показнику 72,27 %. У складі необоротних активів найбільшу питому вагу займали основні засоби на рівні – 58,8 % середньовічного показника вартості активів по товариству за період аналізу. Незвернені капітальні вкладення та інші необоротні активи становили 4,88 і 4,5 в.п. від сума активів.

Зростання вартості оборотних активів у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. не призвело до росту їх частки, натомість їх зниження складало 0,24 в.п. Однак у порівнянні із значення 2018 р. питома вага оборотних фондів зросла на 1,14 %. В цілому оборотні активи становили 27,28 % від обсягу майна підприємства. Варто зазначити, що загальна дебіторська заборгованість становила в середньому за період аналізу 24,13 % вартості активів, або 88,45 % від обсягу оборотних активів.

Таблиця 2.8 – Структура активів АТ «Сумигаз», %

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютний приріст: +,-
Нематеріальні активи	0,10	0,12	0,09	0,04	0,04	-0,06
Незавершені капітальні інвестиції	5,33	5,51	3,51	3,60	4,55	-0,79
Основні засоби	60,75	64,58	62,79	56,49	49,37	-11,39
Довгострокова дебіторська заборгованість	3,66	2,13	0,35	4,96	13,30	9,64
Інші необоротні активи	0,81	2,37	0,35	4,20	4,64	3,83
Усього необоротні активи	70,65	74,71	79,45	69,30	69,51	-1,14
Запаси	0,37	0,73	0,27	0,63	0,55	0,18
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	15,26	13,55	11,52	10,34	13,47	-1,79
Дебіторська заборгованість за розрахунками	11,24	7,37	12,98	13,55	11,35	0,12
Гроші та їх еквіваленти	2,37	3,63	0,26	0,60	0,04	-2,33
Інші оборотні активи	0,11	0,01	0,92	5,59	5,08	4,97
Усього оборотних активів	29,35	25,29	20,55	30,70	30,49	1,14
АКТИВИ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00

Отже спостерігається посилення господарського ресурсного потенціалу товариства, на що вказує збільшення суми активів у 2022 р. у порівнянні з 2018 р. в 1,83 рази. Тобто на підприємстві збільшується обсяг наявного у його розпорядженні майна.

Проаналізуємо відносні показники руху та ефективності використання активів АТ «СумиГаз».

У табл. 2.9-2.10 наведені показники оцінки майнового стану, ділової активності та ефективності використання основних та оборотних фондів.

Таблиця 2.9 – Коефіцієнти для оцінки майнового стану АТ «СумиГаз» за 2018–2022 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Первісна вартість основних фондів, тис. грн.	529853	564498	631281	728954	781161
Знос основних фондів, тис. грн.	240768	263316	287460	317286	351778
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,45	0,47	0,46	0,44	0,45
Коефіцієнт господарської придатності основних засобів	0,55	0,53	0,54	0,56	0,55
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,068	0,065	0,118	0,120	0,119

Як свідчать показники руху основних фондів, незважаючи на постійне зростання їх вартості, товариство має високий рівень зносу основних фондів (середній показник за період аналізу становив 0,45), та низьке оновлення у складі балансу. Так за останні роки показники використання основних засобів майже не змінювалися. Однак відбувалося зростання зносу основних фондів. У 2022 р. оновлення основних фондів прискорилося, що позитивно відобразилося на майновому стані товариства. Тому товариству необхідно приділяти більше уваги на покращення матеріально-технічної бази за рахунок модернізації, купівлі чи оновлення фондів господарського призначення.

Після цього проаналізуємо ефективність використання активів на підприємстві, використовуючи показники ділової активності. У цій категорії будуть розглядатися такі величини, як показники оборотності, термін обертання активів та їх компонентів, а також фондівіддача і фондомісткість (табл. 2.10).

Як свідчать дані таблиці оборотність активів є низькою на рівні 1,10 обертів, що становило в середньому 327 днів. Активи підприємства роблять трохи більше 1 обороту за рік, при цьому оборотні активи мали лише від 3 до 5 обертань, що теж характеризує підприємство не найкращим чином. Але у період 2020–2022 рр. відмічалася позитивна тенденція до скорочення терміну їх обертання.

Таблиця 2.10 – Динаміка показників ефективності використання активів АТ «СумиГаз» за 2018–2022 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Коефіцієнт оборотності активів	0,79	1,05	1,22	1,22	1,25
Період одного обороту активів, днів	456	342	297	298	292
Коефіцієнт обертання оборотних активів	3,12	5,12	2,55	3,34	4,32
Період одного обороту оборотних активів, днів	115	70	143	109	84
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	211,94	149,76	181,04	232,48	236,27
Період одного обороту матеріальних запасів, днів	2	2	2	2	2
Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	3,78	5,52	7,65	7,61	21,32
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	95,2	65,2	48	48	17
Коефіцієнт обертання товарної дебіторської заборгованості	5,83	5,85	7,66	7,61	21,31
Строк погашення товарної дебіторської заборгованості, днів	62	62	48	48	17
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	600	439	481	366	541
Операційний цикл, днів	64	64	50	50	19
Фінансовий цикл, днів	-536	-375	-431	-316	-524
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	1,469	1,223	1,677	2,16	6,53
Фондомісткість	0,68	0,82	0,60	0,46	0,48

Зазначені показники є фінансовими показниками ефективності та ліквідності компанії, які вказують на те, наскільки успішно та швидко компанія обертає свої активи та розпоряджається різними видами ресурсів. Проведемо аналіз кожного з показників.

Коефіцієнт оборотності активів – збільшення коефіцієнту з 0,79 до 1,25 свідчить про певне поліпшення ефективності використання активів компанією. Період одного обороту активів, днів – зменшення періоду з 459 до 292 днів свідчить про те, що компанія стала швидше обертати свої активи.

Коефіцієнт обертання оборотних активів – суттєве збільшення коефіцієнту з 3,12 до 4,32 вказує на покращення ефективності використання оборотних активів. Період одного обороту оборотних активів, днів – зменшення періоду з 115 до 84 днів свідчить про швидше обертання оборотних активів.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів – збільшення коефіцієнту свідчить про певне покращення управління матеріальними запасами.

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості – суттєве зростання цього коефіцієнту та стрімке зменшення строку погашення дебіторської заборгованості може свідчити про проблеми з врегулюванням заборгованості або збільшенням ризику неплатоспроможності покупців.

Операційний цикл – зменшення операційного циклу з 64 до 19 днів вказує на те, що компанія стала більш ефективною в управлінні своїми операційними процесами.

Фінансовий цикл – від’ємні значення вказують на погіршення управління фінансовими ресурсами.

Коефіцієнт оборотності основних засобів – суттєве зростання цього коефіцієнту вказує на більш ефективне використання основних засобів. Крім того підприємство отримує немалий дохід на кожну гривню основних фондів, про що свідчить значення показників фондоддачі на рівні 1,469–6,53.

Фондомісткість – негативна тенденцію до зниження даного індикатора, навпаки, засвідчує те, що на 1 грн. доходу від реалізації продукції товариство витратило лише 48 коп. основних засобів.

В цілому показники ефективності основних та оборотних активів АТ «СумиГаз» демонстрували позитивні зміни у їх складі та структурі.

Отже, АТ «ОГС «СумиГаз» за період аналізу можна охарактеризувати як товариство що мало потенційні можливості до розширення діяльності, однак значні збитки не дозволяли йому провадити ефективну діяльність. Це в першу чергу пов’язано із наявністю в попередні 4 роки чистих збитків, які призводили до втрати власних фінансових ресурсів, нарощення позикових зобов’язань та зниження рівня ліквідності, платоспроможності і ефективності діяльності. Також товариство має значний обсяг активів, які характеризуються середнім рівнем зносу основних засобів, низьким рівнем їх оновленням, низькою діловою активністю, неліквідним балансом. Лише у 2022 р. товариство змогло досягти певної фінансової збалансованості та рівноваги, що може засвідчувати позитивні зміни на майбутнє.

2.3 Основні напрямки удосконалення системи управління непрофільними активами товариства

Група компаній «Нафтогаз Україна» має в своєму підпорядкуванні як профільні активи так і непрофільні. Бізнес завжди має на меті мати вільний грошовий потік і непрофільні активи один із механізмів досягнення даної мети.

Непрофільні активи – це частина майна, яка бере участь в не основних для організації видах діяльності.

Управління непрофільними активами – одна з найбільш актуальних проблемних питань, які є у всіх галузях різного типу підприємств. Вирішення цих завдань сьогодні здійснюють, як власне самі підприємства, так і вітчизняними інвестиційно-фінансові організації [23].

Непрофільний актив залежить від багатьох чинників: економічної ситуації, перспектив розвитку бізнесу, ринку і т. ін. Поняття непрофільного активу є суб'єктивним і пов'язане зі стратегією розвитку бізнесу власника. Якщо розглянутий актив бере участь в основній діяльності підприємства, яка визначається його стратегією, то він є для даного власника профільним. Інший актив потребує занадто багато ресурсів, робить збитки, не вписується в загальний виробничий цикл; (внутрішній дорогий і неякісний продукт, який може бути замінений аналогічним товаром від зовнішнього постачальника), – такий актив слід вважати непрофільним [24].

Практики виділяють непрофільні активи, що відповідають таким умовам:

- керівництво не встигає приділяти час непрофільним питанням (або витрачає на них занадто багато часу);
- собівартість непрофільної продукції вище ціни ринкових аналогів;
- немає суттєвого зв'язку з основним видом діяльності;
- низька якість непрофільної продукції чи послуги;
- слабка динаміка непрофільного виду діяльності;
- висока ринкова ціна на ці активи;

- потрібні великі інвестиції в непрофільне виробництво [25–27].

Різноманітність активів, які не відносяться до основного профілю діяльності, перешкоджає уніфікації процесів управління ними, оскільки ці процеси залежать від конкретних завдань, що стоять перед управлінським персоналом. Однією з ключових проблем управління такими активами є необхідність отримання швидкого практичного досвіду та об'єктивної інформації з даної сфери. Крім того, виникає проблема контролю за управлінням та відповідальності керівників. Тому важливо оперативно залучати команду професіоналів, зокрема досвідчених експертів-спеціалістів, які вже мають значний досвід у реальному секторі економіки. Це пояснює популярність залучення зовнішніх фахівців та використання аутсорсингу в управлінні непрофільними активами.

Управління непрофільними активами представляє собою самостійний, складний та ключовий напрямок роботи для керівників та власників підприємств у різних сферах. Цей комплекс завжди повинен знаходитися в центрі уваги, розглядатися як системний процес, тісно пов'язаний зі стратегією підприємства, і вимагає відповідних ресурсів. Його недооцінка може призвести до того, що непрофільні активи, які служать джерелом доходів, стануть витратами, що негативно впливає на фінансово-економічні показники підприємства.

В своєму активі група компаній «Нафтогаз Україна» має – заводи з виготовлення газових шкафних регуляторів, завод з виготовлення лічильників, логістичний центр, швейну майстерню, типографію, взуттєву майстерню, окремі компанії які надають послуги з кібербезпеки, цифрових технологій та багато іншого. Завдяки цим активам гроші залишаються в компанії, з'являються нові робочі місця, нові технології та інновації, залучають зовнішніх клієнтів, що збільшує прибуток та покращую імідж компанії.

Розглянемо один із таких активів який знаходиться на базі АТ «СумиГаз», що входить до групи компаній «Нафтогаз Україна».

Акціонерне товариство «СумиГаз» – це не тільки суб'єкт господарювання, який здійснює постачання природного газу, але і виробник якісних спецтоварів. У

складі відділу непрофільних активів товариства знаходяться в три майстерні: швейна, взуттєва та поліграфічна.

Production з 2019 року будує та розвиває систему інноваційних підприємств та логістичних центрів для виробництва високоефективного та якісного обладнання та продукції.

Production в Сумах спеціалізується на декількох видах діяльності: виробництві спецодягу, виробництві спецвзуття, виробництві засобів індивідуального захисту та випуск брендованої продукції.

Запущено новітнє сучасне багатoproфільне швейне виробництво, в якому задіяні: 34 промислові швейні машини прямої строчки, 3 двоголкові промислові швейні машини, 1 колонкова швейна машина для виробництва кепок, 6 промислових оверлоків різних типів, 1 прес для дублювання деталей, 2 гудзикових напіваавтомата, 2 напіваавтомата для виметування петель, 2 закріпочних напіваавтомата, 1 машина для вишивки візерунків, 2 промислових розкрійних стола з відрізними лінійками, 4 вертикальних ножа сабельного типу, 1 розкрійна машина стрічкового типу, 2 преса для встановлення металевої фурнітури, 2 промислових прасувальних стола з вакуумним відсмоктувачем та підігрівом, 2 промислових парогенератора. Таке сучасне розкрійне, вишивальне, швейне обладнання гарантує різноманітний асортимент продукції.

У найкоротші терміни майстри відшиють практичний спецодяг із якісних матеріалів різної сезонності. Фахівці швейної майстерні працюють із вологонепроникними, масло-волого відштовхувальними, вогнестійкими, антистатичними, мембранними тканинами. Працівники супроводжують замовника від етапу розробки виробу до його пошиття.

Асортимент випуску продукції вже сягає більше 20 видів (рис. 2.1).

Вся продукція швейного виробництва відповідає вимогам Закону України про охорону праці та має декларації про відповідність засобу індивідуального захисту вимогам технічного регламенту на підставі сертифікатів експертизи акредитованих лабораторій.

Рисунок 2.1 – Асортимент продукції

Вся продукція швейного виробництва відповідає вимогам Закону України про охорону праці та має декларації про відповідність засобу індивідуального захисту вимогам технічного регламенту на підставі сертифікатів експертизи акредитованих лабораторій.

Відкриття швейного цеху вдалося створити 90 нових робочих місць. Технологічна трудомісткість виробничої програми збільшена з 3494 людино-годин в січні 2020 року до 12160 людино-годин в серпні 2020 року.

Обсяг капіталовкладень у швейне виробництво склав 3,8 млн. грн., а розрахований термін окупності 1 рік.

Плановий обсяг виробництва спецодягу в 2020 році складав 144 500 одиниць з трудомісткістю 118 881 людино-годин, а в 2021 році вже складало 176 900 одиниць на 145 000 людино-годин.

Запуск виробництва рукавичок в листопаді 2020 року з чисельністю робітників у 3 людини, плановому обсязі виробництва 1000 пар за 8-год. робочу зміну і обсягом капіталовкладень 1,6 млн. грн. мав розрахований термін окупності в 1,6 року.

Взуттєва майстерня пропонує виготовлення шкіряних черевик та напівчоботів від 37 до 48 розміру. Працюють із найкращими матеріалами та фурнітурою українських та іноземних постачальників.

Запуск виробництва шкіряного спецвзуття був в січні 2021 року. Орієнтовна вартість зимової моделі 1200 грн., з них, матеріали 700 грн. Розрахунковий обсяг

виробництва спецвзуття 20 000 пар на рік і плановим обсягом персоналу в 21 людину. Обсяг інвестицій 6,1 млн. грн., а отже розрахунковий термін окупності складає 1,1 року.

Окрім цього, АТ «Сумигаз» задовольняє запити на друковану продукцію, адже має власну поліграфію (бланки, журнали обліку, платіжки, інша офісна продукція).

Виробництво брендваної продукції це: Газета 104.інфо, листівки, постери, конверти, бланки, візитівки, календарі квартальні та перекидні настільні, папки, пакети паперові, брендвані ручки, чашки, блокноти, щоденники та друк квитанцій для споживачів. Плановий обсяг двостороннього кольорового друку 8 200 000 квитанцій на місяць, початкові капітальні вкладення 10,3 млн. грн. (на 19 цифрових МФУ, 8 автоматичних бігувальних машин та 7 офсетних друкарських машин).

Вартість паперу 8 200 000шт*70грн./500шт./пач – 1148 тис. грн.

Зарплата працівників з відрахуваннями – 103 тис. грн.

Картриджі, запчастини, електроенергія – 1100 тис. грн.

Послуги з доставки – 60 тис. грн.

Розрахункова собівартість 2411 тис. грн., або 0,30 грн./квитанція

При вартості друку 0,80 грн. з ПДВ термін окупності 4 місяці.

Брендування ручок, горняток, термкружок, нанесення логотипів на флешкарти, запальнички. Розрахунковий місячний обсяг при продуктивності 800 шт./год 135 000 шт., необхідна кількість людей для обслуговування – 1.

Розрахункова собівартість послуги нанесення логотипу:

- витрати на заробітну плату з відрахуваннями - 12 тис. грн.;

- витратні матеріали, електроенергія, доставка - 10 тис. грн.;

- собівартість послуги нанесення логотипу на 1 предмет
 $(12+10)/135000=0,16$ грн.

При плановій вартості послуги 1,00 грн. з ПДВ, розрахунковий розмір прибутку на місяць 91 тис. грн.

Максимальна завантаженість обладнання 3 міс. на рік. При цьому, термін окупності обладнання теж 3 місяці. Але, відсутній обсяг робіт для подальшої

експлуатації обладнання. Отже, капіталовкладення окупаються лише за умови пошуку додаткових замовлень.

Друк хустинок для працівників ЦОК, прапорів, етикеток на спецодяг.

Друк етикеток для спецодягу-потреба 330 тис. етикеток на рік. При розмірі 4*6 см випуск за годину дорівнюватиме 8000 шт. Для випуску річної потреби достатньо 42 години роботи обладнання (5,3 днів).

Друк логотипів на хустинках для 1300 працівників ЦОК. При розмірі 40*30 см випуск за годину дорівнюватиме 160 шт. За умови забезпечення кожного працівника хустинками по 2 шт. на рік для випуску річної потреби достатньо 16 годин роботи (2 дні).

При прогнозованому завантаженні обладнання: 1300 прапорців для ЦОК (мінімум), при розмірі 20*10 см випуск за годину дорівнюватиме 960 шт.

Отже, прогнозний обсяг випуску не виправдовує розмір капіталовкладень.

Проаналізуємо окупність непрофільної діяльності АТ «Сумигаз», по кожній з видів діяльності.

Швейна майстерня (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Звіт по швейній майстерні

		Швейна майстерня		
		2020 р.	2021р.	2022р.
Дохід від реалізації спецодягу, без ПДВ		24823,352	36603,986	36629,8
Витрати на виробництво та реалізацію прод.		21267,232	27447,517	27663,191
матеріальні витрати		7549,8673	10425,519	10935,38
зарплата з відрахуваннями	тис. грн.	12717,805	15676,3	15200,34
амортизація		574,21526	705,14798	748,07
інші послуги		425,34464	640,54992	779,40125
Фінансовий результат без вирахування податку на прибуток		3556,1205	9156,469	8966,6083
Маржа без врахування амортизації		21679,19779		
Вартість ОС		4130,3357	9861,617	9714,6783
		23706,63103		
		6046,94038		

Фінансовий результат без вирахування податку на прибуток був розрахований як Дохід від реалізації спецодягу, без ПДВ - Витрати на виробництво та реалізацію продукції.

Маржа без врахування амортизації = Фінансовий результат без вирахування податку на прибуток + амортизація.

За даними таблиці можемо розрахувати чи окупиться швейна майстерні за ці 3 роки.

Окупність = 23706,63103 - 6046,94038 = 17659,690651151 тис. грн.

Отже, швейна майстерня окупилася б навіть за перші 2 роки та дала б прибуток.

Відсоткове співвідношення статей витрат від загальної її кількості (табл. 2.12). Бачимо, що витрати на виробництва і реалізацію завжди чітко займають 50%, відсоток матеріальних витрат та інших послуг з кожним роком росте, а ось зарплата з відрахуваннями навпаки зменшується.

Таблиця 2.12 – Відсоткове співвідношення статей витрат

	2020	%	2021	%	2022	%
Витрати на виробництво та реалізацію продукції	21267,232	50	27447,52	50	27663,19	50
матеріальні витрати	7549,8673	17,75	10425,52	18,99173	10935,38	19,76522
зарплата з відрахуваннями	12717,805	29,9	15676,3	28,55686	15200,34	27,47395
амортизація	574,21526	1,35	705,148	1,284539	748,07	1,352104
інші послуги	425,34464	1	640,5499	1,166863	779,4012	1,408733
Всього	42534,464		54895,03		55326,38	

Діаграма структури витрат по швейній майстерні за 2022 рік наведена на рис. 2.2.

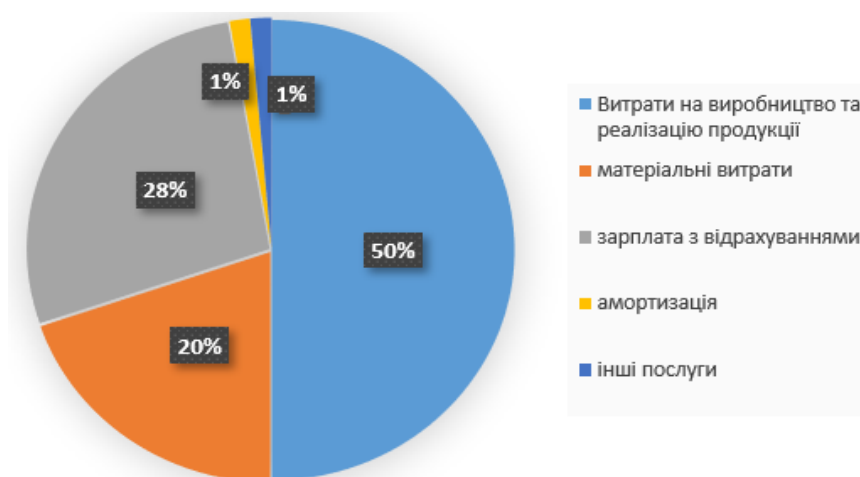

Рисунок 2.2 – Структура витрат швейної майстерні за 2022 р., %

За фінансовими даними про в'язальній майстерні розрахуємо чи окупилася вона за аналізовані 3 роки (табл. 2.12).

Окупність = $995,3 - 1328,6 = -333,2$ тис. грн – Ще не окупилась

За даними таблиці можемо розрахувати, що за 2020 та 2021 відсоток окупності склав лише 31%, а за 3 роки – 75%.

Отже, якщо в 2023 році буде працювати такими ж темпами як і в 2022 році то майстерня повністю окупить свою вартість вже через 7 місяців, а на кінець року принесе близько 250 тис. грн. прибутку.

Низька окупність в даному випадку спричинена низьким рівнем доходу від реалізації і за для подолання цього необхідно перш за все збільшувати обсяги виробництва та шукати нові ринки збуту.

Таблиця 2.13 – Звіт по в'язальній майстерні

		Вязальна майстерня			
		2020 р.	2021р.	2022р.	
Дохід від реалізації спецодягу, без ПДВ	тис.	13,35	1135,414	1416,685	
Витрати на виробництво та реалізацію прод.	грн.	94,1796	835,0151	988,1389	
матеріальні витрати		25,71126	427,2456	612,4787	
зарплата з відрахуваннями		50,7142	226,9429	225,7882	
амортизація		17,75414	179,5924	149,872	
інші послуги			1,234143		
Фінансовий результат без вирахування податку на прибуток		-80,8296	300,3987	428,5462	
Маржа без врахування амортизації			648,1152559		
			-63,0755	479,9911	578,4182
			995,333842		
Вартість ОС			1328,56835		

По взуттєвій та поліграфічній майстерні маємо наступні дані за 2021-2022 роки (табл. 2.14).

Розрахуємо чи окупилися ці цехи за 2 роки:

Окупність взуттєвої майстерні = $8547,229866 - 6974,66463 = 1572,6$ тис. грн.

Окупність поліграфічної майстерні = $15811,46665 - 25713,97331 = -9902,5$ тис. грн.

Таблиця 2.14 – Взуттєва та поліграфічна майстерні

		Взуттєва майстерня		Поліграфічна майстерня	
		2021р.	2022р.	2021р.	2022р.
Дохід від реалізації спецодягу, без ПДВ	тис. грн.	11495,26	13607,49	12737,5	21997,4808
Витрати на виробництво та реалізацію продукції		7906,754	9787,749	8150,77	16341,6421
матеріальні витрати		4356,544	5882,888	3898,9795	7970,63233
зарплата з відрахуваннями		3016,106	3226,658	1035,6857	1843,38221
амортизація		524,1214	614,86	1976,1787	3592,7194
інші послуги		9,982673	63,34244	1239,9261	2934,90815
Фінансовий результат без вирахування податку на прибуток		3588,51	3819,739	4586,7298	5655,83871
		7408,24845		10242,5685	
Маржа без врахування амортизації		4112,631	4434,599	6562,9085	9248,55811
Вартість ОС		8547,229866		15811,46665	
	6974,66463		25713,97331		

Отже, як бачимо взуттєва майстерня вже окупилась і приносить дохід, а ось поліграфічна майстерня ще ні.

По розрахункам, якщо поліграфічна майстерня буде працювати з такою ж потужністю, то в 2023 році скоріш за все її ще не вдасться окупити, а лише на початку 2024. На це вплинуло дороге вартісне обладнання і не достатня величина доходу від реалізації, хоча потенціал майстерні по фінансовим показникам дуже не поганий. Необхідно випускати більше продукції, а отже шукати нових замовників.

Загалом, бачимо, що найменш прибутковим був 2020 рік, причиною цього могла стати світова пандемія (табл. 2.15). Але вже в 2021 році показники зросли вдвічі та навіть більше і продовжують стрімко збільшуватися (рис. 2.3). Отже, сукупно вся непрофільна діяльність АТ «Сумигаз» приносить не малий додатковий прибуток і є досить вигідною для підприємства.

Таблиця 2.15 – Фінансові показники за 3 роки

	2020 р.	2021р.	2022р.
Дохід від реалізації спецодягу, без ПДВ	24836,7	61972,16	73651,45
Витрати на виробництво та реалізацію продукції	21361,41	44340,06	54780,72
матеріальні витрати	7575,579	19108,29	25401,38
зарплата з відрахуваннями	12768,52	19955,03	20496,17
амортизація	591,9694	3385,041	5105,521
Фінансовий результат без вирахування податку на прибуток	3475,291	17632,11	18870,73
Маржа без врахування амортизації	4067,26	21017,15	23976,25
Вартість ОС		40064,14667	
Окупність		8996,514715	

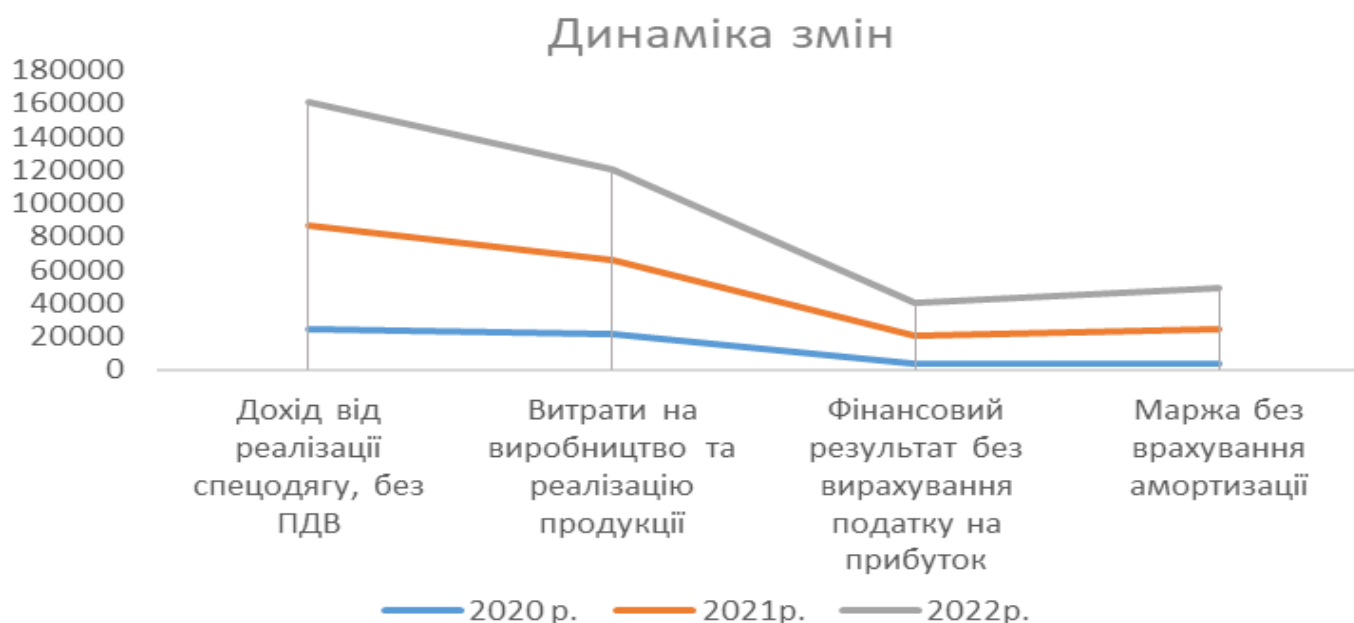

Рисунок 2.3 – Динаміка змін показників АТ «Сумигаз» за 2020-2022 рр.

Система управління активами є важливою частиною формування фінансової стратегії будь-якої компанії. Основне завдання цієї системи полягає в визначенні обсягу та складу активів, які забезпечать ефективну господарську діяльність та призведуть до досягнення позитивного фінансового результату [22].

Політика управління активами підприємства повинна охоплювати всі аспекти його функціонування, забезпечуючи виконання процесів. Ці процеси представляють собою послідовність взаємопов'язаних дій, що досягається шляхом прийняття вчасних управлінських рішень.

Необоротні активи становлять матеріальну базу для оптимального функціонування підприємства. Своєчасне оновлення та стан цих активів впливають на результативність господарської діяльності, визначають конкурентоспроможність надання товарів та послуг, і мають вплив на обсяги прибутку. Отже, є розумним розглядати можливі стратегії ефективного управління цією категорією активів.

Забезпечення ефективного механізму управління необоротними активами підприємства включає контроль за належним використанням цих активів, відсутністю простоїв у роботі обладнання, а також підвищенням показників фондоддачі та рентабельності цієї категорії активів.

Ефективне управління активами підприємства вимагає врахування наступних умов:

1. Виробничий процес компанії повинен функціонувати без перерв, що передбачає забезпечення адекватного технічного обслуговування виробничих потужностей.

2. Забезпечення швидкості обороту активів можна досягти оптимізацією надходжень дебіторської заборгованості, скороченням тривалості виробничих циклів і термінів утримання продукції у вигляді запасів.

3. Забезпечення адекватного рівня ліквідності активів передбачає контроль за поточними зобов'язаннями компанії та дебіторською заборгованістю, а також наявність високоліквідних активів, які можуть бути використані підприємством у разі потреби.

4. Головна мета стратегії управління – збільшення прибутковості активів компанії.

5. Мінімізація можливих збитків та ризиків під час створення та використання активів.

Необхідно також аналізувати ефективність управління активами в рамках системи контролю оборотних активів, оскільки це ключовий елемент фінансової діяльності підприємства, що істотно впливає на формування кінцевих результатів організації.

Ефективна стратегія управління оборотними активами підприємства повинна включати належні обсяги оборотних ресурсів, які гарантують неперервний хід господарської діяльності організації, мінімізацію присутності необоротних активів та створення умов для раціонального використання оборотних активів. [22]

На основі фінансових даних АТ «СумиГаз» можна визначити такі напрями удосконалення системи управління активами в цілому.

Ефективність операцій – потрібно ретельно проаналізувати структуру витрат для підвищення ефективності операцій та врахувати, які фактори призводять до збільшення валового прибутку і спробувати максимізувати їх.

Доходи від реалізації продукції – потрібно розглянути можливості для розширення асортименту (що не підпадає під монополію) або покращити її якість. Розуміння які продукти/послуги приносять найбільше прибутку, допоможе зосередитися на найбільш прибуткових напрямках.

Ризик – менеджмент – потрібно провести оцінку ризиків та визначити стратегії мінімізації ризиків, особливо звернути увагу на питання пов'язаних зі збільшенням зобов'язань.

Партнерства та стратегічні зв'язки – потрібно розглянути можливості для встановлення стратегічного партнерства або зав'язків, що можуть сприяти розвитку та стабільності компанії.

Оптимізація оборотних активів – велику увагу потрібно звернути на управління оборотними активами, варто оптимізувати запаси та вдосконалити політику управління дебіторською заборгованістю.

Ефективне використання необоротних активів – треба розглянути можливості для максимізації використання необоротних активів, зокрема майна та основних засобів, розглянути реалізації неефективних активів або їх перерозподіл.

Розширення джерел фінансування – треба розглянути можливості для розширення джерел фінансування, таких як залучення нових інвесторів або вибір альтернативних фінансових інструментів.

Окремо розглянемо напрями удосконалення системи управління активами непрофільної діяльності АТ «Сумигаз».

Напрями покращення діяльності швейної майстерні:

1) Розширення виробництва – розглянути можливості для збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції, так як позитивний фінансовий результат вказує на готовність ринку приймати більше продукції.

2) Оптимізація витрат – потрібно проаналізувати витрати на виробництво та реалізацію продукції для можливостей оптимізації, звернути увагу на матеріальні витрати та інші послуги.

3) Диверсифікація продукції – потрібно розглянути можливості для розширення асортименту продукції або введення нових моделей, що може привести до більшого попиту та різноманіття ринків.

Для в'язальної майстерні:

1) Аналіз ефективності – потрібен ретельний аналіз факторів, які призвели до негативного фінансового результату. Це може включати розгляд ефективності виробничих процесів, оптимізацію витрат та зменшення витрат на виробництво.

2) Пошук нових ринків збуту – дослідження можливості для розширення ринків збуту або пошуку нових клієнтів. Це може включати введення продукції на нові ринки або співпрацю з новими дистриб'юторами.

3) Підвищення обсягів виробництва - збільшення обсягів виробництва може покращити використання виробничих потужностей та знизити витрати на одиницю продукції.

4) Пошук інноваційних рішень - впровадження інноваційних технологій чи процесів у виробничий процес, що може підвищити ефективність та конкурентоспроможність.

5) Оптимізація витрат на персонал – потрібно провести оцінку витрат на персонал та знайти шляхи їх оптимізації. Це може включати удосконалення процесів та навичок працівників.

Для взуттєвої майстерні:

1) Збільшення виробничих потужностей – збільшення обсягів виробництва, особливо якщо майстерня вже окупила. Це може включати введення нових моделей взуття або розширення асортименту.

2) Оптимізація виробничих процесів – потрібно провести аналіз ефективності виробничих процесів та шукайте можливості для їх оптимізації та підвищення продуктивності.

Для поліграфічної майстерні:

1) Оцінка обладнання та витрат – треба переглянути інвестиції у дороге обладнання та розглянути можливість оптимізації витрат на його обслуговування чи модернізацію.

2) Диверсифікація продукції – потрібно розглянути можливість для виробництва нових видів продукції в поліграфічній майстерні, що може розширити аудиторію та збільшити дохід.

3) Пошук нових замовників – потрібно активно попрацювати над залученням нових клієнтів і замовників для поліграфічної майстерні, щоб збільшити дохід від реалізації.

4) Стратегічне планування – потрібно розробити стратегію для подолання проблем невдачі окупності в 2022 році. Можливо, важливо вирішити проблеми, що впливають на дохід та вартість виробництва.

Проаналізувавши кожну діяльність як окрему одиницю та надавши рекомендації можна виділити основні напрями та рекомендації щодо управління активами АТ «СумиГаз»:

1) Ризик-менеджмент – регулярно проводити оцінку ризиків, пов'язаних з діяльністю профільних та непрофільних, і розробити стратегії для їх управління.

2) Маркетинг та продажі – звернути увагу на стратегії маркетингу та продажів, щоб підвищити відомість активів та збільшити попит на їхню продукцію.

3) Фінансове планування – розробити докладний фінансовий план на майбутні роки, враховуючи можливості для росту та оптимізації витрат.

4) Постійний моніторинг – встановити систему постійного моніторингу фінансових та виробничих показників, щоб оперативно реагувати на зміни та оптимізувати діяльність.

ВИСНОВКИ

Система управління активами є ключовим елементом для підвищення ефективності діяльності підприємства. Раціональне управління активами сприяє фінансовій стійкості, кредитоспроможності та інвестиційній привабливості підприємств.

Активи підприємства можна класифікувати за різними критеріями, такими як ступінь ліквідності, сфера використання, форма функціонування та інші. Оборотні та необоротні активи відіграють важливу роль, пристосовуючись до господарського циклу та забезпечуючи виробничу діяльність підприємства.

Важливість належного аналізу структури та складу активів для визначення ступеня ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності підприємства. Інформація про активи є основою для прийняття управлінських рішень.

Для успішного управління діяльністю компанії необхідна добре організована система управління активами з власними цілями, завданнями, інструментами та методами.

Сучасна фінансова наука стикається з відсутністю єдиних теоретичних і практичних підходів до управління активами підприємств. Складність управління активами обумовлена їх структурою, що включає оборотні та необоротні активи, а також нематеріальні активи. Фінансовий успіх підприємства досягається завдяки збалансованому розвитку всіх складових управління. Фінансова стратегія визначається як єдність цілей та механізмів для досягнення успішної фінансової діяльності. У цьому контексті підприємство розглядається як системо утворюючий фактор.

Умови жорсткої конкуренції вимагають постійного удосконалення систем управління активами і пасивами. Швидке оволодіння знаннями та здатність знаходити нові рішення в динамічних ситуаціях стають ключовими аспектами управління активами. Контрольна, стабілізуюча та аналітична функції управління

оборотними активами визначаються необхідністю постійного контролю, забезпеченням ліквідності та аналізом стану оборотних активів.

Політика управління оборотним капіталом полягає в визначенні обсягу та структури поточних активів та джерел їх фінансування для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності підприємства. Управління необоротними активами має на меті забезпечення своєчасного оновлення та високої ефективності використання основних виробничих фондів.

Розглянуто Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз», що надає послуги з транспортування природного газу розподільчими мережами, будівництва газопроводів та газифікації об'єктів. Розглянута організаційна структура, що складається із Загальних зборів акціонерів, Наглядової Ради та Правління, яке очолює Линник Анатолій Іванович. Далі детально розглядалися профільні управління, відділи, служби, виробничі структурні підрозділи на чолі з їх директорами: директор технічний, фінансовий, комерційний, директор з безпеки та директор з капітального будівництва.

При розгляді конкурентів виявилось, що підприємство їх не має, бо знаходиться у стані природної монополії. Після ознайомлення з основними фінансовими показниками діяльності за останні роки, такі як дохід, чистий прибуток, активи та зобов'язання, елементи операційних витрат були зроблені висновки про успішну роботу підприємства з приростом майже по всім показникам.

Основний напрям роботи зосередився на «Відділі непрофільних активів», були розглянуті його види діяльності: виробництво спецодягу, спецвзуття, засобів індивідуального захисту і випуск брендкованої продукції та асортимент 27 продукції, що виготовляється. Наведені дані про кількість капіталовкладень, планові обсяги виробництва, чисельність робітників і очікувані терміни окупності по швейній майстерні, в'язальній майстерні, взуттєвій та поліграфічній майстерні.

За обчисленнями було визначено, що швейна майстерня окупилася за перші 2 роки і надалі б дає прибуток з урахуванням того, що витрати на виробництва і

реалізацію завжди чітко займають 50%, а відсоток матеріальних витрат та інших послуг з кожним роком росте.

В'язальна майстерня працюючи вже 3 роки, ще не окупилась, за розрахунками для цього потрібно ще 7 місяців, а на кінець року вона принесе близько 250 тис. грн прибутку. Такий результат спричинений низьким рівнем доходу від реалізації.

Розрахувавши наступні результати бачимо, що взуттєва майстерня вже окупилась і приносить дохід, а ось поліграфічна майстерня ще ні, за прогнозами це станеться лише на початку 2024 року. На це вплинуло дорого вартісне обладнання і не достатня величина доходу від реалізації.

За сукупним прибутком всього відділу непрофільних активів найменш успішним був 2021 рік, а в 2021 році показники зросли вдвічі та навіть більше і продовжують стрімко збільшуватися. Це підтверджує, що вся непрофільна діяльність АТ «Сумигаз» приносить не малий додатковий прибуток і є досить вигідною для підприємства АТ «Сумигаз».

У ході дослідження було розглянуто можливі напрямки удосконалення системи управління активами, які передбачають контроль за обсягами запасів на підприємстві та доцільності витрат на їх зберігання, врівноваженні дебіторської та кредиторської заборгованостей, модернізація виробничих потужностей підприємства.

Враховуючи що активи у своєму складі мають дві великі групи, а саме оборотні та необоротні було розглянуто можливі способи підвищення ефективності політики управління активами у їх розрізі. Політика управління активами повинна мати у своєму розпорядженні такий обсяг ресурсів, який забезпечить безперервний виробничий процес та одночасно не буде створювати активів, які обтяжуватимуть оборотність виробництва та негативно впливатимуть на фінансовий результат.

На основі розглянутої інформації було запропоновано можливі способи підвищення ефективності системи управління активами для досліджуваного підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лотюк М. В. Управління активами підприємства. Економічні студії, 2017.
2. Кондратюк С. Я. Ефективність формування та використання активів підприємства. Київ: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», 2017.
3. Бланк І. А. Управління прибутком. Київ: Ніка-Центр, 2018.
4. Котелянець Ю. В., Кузьмінський В. З. Особливості управління активами підприємства. Київ: Університет «КРОК», 2018.
5. Фінансовий менеджмент: Методичні вказівки для самостійного вивчення курсу. Уклад.: Т. М. Мельник, І. О. Школьник, І. М. Боярко. Суми: УАБС НБУ, 2018.
6. Гаврилюк Я. І. Підвищення ефективності управління активами підприємств залізничного транспорту. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління», 2022, Вип. 21–22, Ч. 1.
7. Швець Ю. О., Скворцова А. В. Управління оборотними активами підприємств. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент, 2019, №13.
8. Коваленко Л. О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2019.
9. Момот Т. В., Безугла В. О., Тарарусь Ю. О. Фінансовий менеджмент. Київ: Цент учбової літератури, 2021.
10. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент. Київ: ЗнанняПрес, 2022.
11. Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз»: бухгалтерська звітність і фінансовий аналіз за 2020 р." [Електронний ресурс]. Звітність українських підприємств. 2023. URL: https://zvitnist.com/03352432_AKCIONERNE_TOVARYSTVO_OPERATOR_HAZOROZPODILNOYI_S

- 12.Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз» [Електронний ресурс]. Clarity Project, 2023. URL: <https://clarity-project.info/smida/03352432?year=2023>
- 13.Акціонерне товариство «Оператор газорозподільної системи «СумиГаз» [Електронний ресурс]. YourControl, 2023. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/?id=5773493>
- 14.АТ «СумиГаз» [Електронний ресурс]. Opendatabot, 2023. URL: <https://opendatabot.ua/c/03352432>
- 15.АТ «СумиГаз» [Електронний ресурс]. Sm.dsoua. URL: <https://sm.dsoua.com/ua/>
- 16.Фінансова звітність за 2022 рік [Електронний ресурс]. Clarity Project, 2022. URL: https://clarity-project.info/edr/03352432/finances?current_year=2022
- 17.Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-iv. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22.
- 18.Пігуль Н. Г., Бондаренко Є. К., Кириченко А. В. Методичні засади оцінки ефективності управління активами підприємства. Економіка та суспільство, 2021, №33.
- 19.Кремень О. І., Мосійчук Р. Л., Кремень В. М. Комплексний аналіз ефективності управління активами підприємства. БізнесІнформ, 2019, №8, с. 202–210.
- 20.Гапонова Г. С. Теоретичні основи управління оборотними активами підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cdn.hneu.edu.ua/rozvitok19/thesis03-09.html>
- 21.Цуркан І. М., Двоянова А. О. Математичні методи та моделі в управлінні оборотними активами промислового підприємства. Ефективна економіка, 2021, №9.
- 22.Заячківська О. В., Семешук Я. С. Удосконалення механізмів управління активами як чинник сталого розвитку підприємства. Вісник НУВГП, 2021, №2(94).

23. Людвенко Д. В. "Особливості управління, обліку та реструктуризації непрофільних активів в сільському господарстві." *Інтелект XXI*, 2018, 2: 188-192.
24. Хамзиевич И. Непрофільні активи. Керування компанією [Електронний ресурс]. 2006, № 11. URL: <http://www.cfin.ua/press/zhuk/2006-11/2.shtml>.
25. Жук В.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: монографія / за ред. О.О. Аврамчук. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 2009. 648 с.
26. Денисов В.А. Непрофильные активы – стратегічний інструмент чи обтяження? *Расширяем кругозор*. 2013, № 2 (105): 78–81.
27. Кірейцев Г.Г., Литвиненко В.В., Мавріна Н.О. Вплив глобалізації економіки на розвиток системи обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014, № 4: 47–53.
28. Grzegorz Z. OAR@UM: The impact of quality management systems on the efficiency of current assets management in small commercial enterprises. L-Università ta' Malta. URL: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/50818>.
29. Pan, Xiongfeng, et al. "Blockchain technology and enterprise operational capabilities: An empirical test." *International Journal of Information Management* 52 (2020): 101946. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0268401219301471>
30. From BIM Towards Digital Twin: Strategy and Future Development for Smart Asset Management / Q. Lu et al. SpringerLink. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-27477-1_30
31. Saksonova S., Kuzmina-Merlino I. OAR@UM: Fintech as financial innovation – the possibilities and problems of implementation. L-Università ta' Malta. URL: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/30472>
32. Fraser J., Quail R. Enterprise Risk Management. Google Books. URL: <https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=oxcwEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR13&dq=Enterprise+asset+management+and+wa>

ys+to+improve+it&ots=N4ueFRp3Id&sig=5zL_91X5fHeBUAZ6q52vwEPTSGE&redir_esc=y#v=onepage&q=Enterprise%20asset%20management%20and%20ways%20to%20improve%20it&f=false

33. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В., Черноус Т. М. Управління оборотними активами підприємства [Електронний ресурс]. Економіка та суспільство. 2017. №8.
34. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс].
35. Терещенко С.І. Методи оцінки платоспроможності підприємств. Фінанси України. 2014. №7
36. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2016.
37. Сокольська Р. Б. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Р. Б. Сокольська, В. Д. Зелікман, Т. В. Акімова. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2015.
38. Циглик І. І. Кропелянська С. О. Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: Навч. осібник. Київ: Центр навч. літератури, 2014.
39. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : [навч. посіб.] Київ : ЦУЛ, 2002.
40. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / за заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.]. К. : Центр учбової літератури, 2016.
41. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : Знання, 2013.
42. Алексєєв І. В., Нич О. І. Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії. Економічний простір. 2010. № 42.
43. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В., Голик Д. В. Оптимізація структури оборотних активів підприємства [Електронний ресурс]. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. Випуск 1(12)
44. Золотухін Є. В. Оцінка ефективності використання оборотних активів підприємств електротехнічної галузі. Управління розвитком. 2013. № 18.
45. Коробов М. Я. Аналіз фінансового стану підприємства. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. Київ 2011.

46. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз : [підручник]. Київ : Центр учбової літератури, 2008.
47. Мних Є. В. Аналіз фінансового стану і фінансових результатів діяльності підприємств: Навч. посібник. Київ : НМК ВО, 2013.
48. Палій Б. В. Фінансовий аналіз і його особливості на підприємстві / Б. В. Палій. Київ : Основа, 2006. 399 с.
49. Селіверстова Л. С. Фінансовий аналіз : [навч-метод. посіб.] / Л. С. Селіверстова, О. В. Скрипник ; за заг. ред. С. М. Безрутенка. К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2012.
50. Старостенко Г. Г., Мірко Н. В. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.]. Київ : Центр навчальної літератури, 2006.
51. Терещенко С.І. Методи оцінки платоспроможності підприємств. Фінанси України. 2014. №7.
52. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Полтава : ПДАА, 2016.
53. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб. для дистанц. навчання]. Полтава : ПДАА, 2007.
54. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] ; частина I. Полтава : ПДАА, 2009.
55. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] ; частина II. Полтава : ПДАА, 2009.
56. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз. Практикум : [навч. посіб.] / Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В., Дорошенко А. П. Полтава : РВВ ПДАА, 2010.
57. Семейон В. С. Активи як облікова категорія: проблеми трактування. Вісник ЖДТУ: Економічні науки. 2008. № 2 (44). С.
58. Фінансовий аналіз / С. Я. Салига: Навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2010.
59. Фінанси підприємств. Підручник / За ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ : КНЕУ, 2013.
60. Фещенко О. П. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств. Фінанси, облік і аудит. 2012. № 19.

61.Фаріон В. Я. Аналітична оцінка ділової активності та рентабельності підприємств. Інноваційна економіка. 2013. № 10 (48).

ДОДАТОК А

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА»

Таблиця А.1 – Визначення терміну «актив» у науковій літературі

Автор	Характеристика
Поддєрьогін А. М. [10]	ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигід у майбутньому. До них відносяться усі існуючі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату
Савчук В. П. [11]	ресурси, які повинні принести підприємству вигоди у майбутньому. Активи підприємства повинні належати йому (а не бути, наприклад, орендованими) і повинні бути раніше придбані (а не перебувати в стадії придбання)
Коваленко Л. О., Ремньова Л. М.	до активів відносять всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності й використовуються для здійснення статутної діяльності
Шелудько В. М. [15]	майно в його матеріальній і нематеріальній формах, придбане підприємством за рахунок власних або залучених ресурсів, що перебувають у його розпорядженні та призначені для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку
Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. [9]	активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції і про залишки вільної готівки
Філімоненков О. С. [14]	сукупність засобів праці і предметів праці, які беруть участь у створенні продукту
Бланк І. О. [2]	економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку. Все майно, яким володіє підприємство і яке відображене в його балансі, називається активами підприємства
Василенко Л. П.	контрольовані підприємством економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого у них капіталу, характерні детермінованою вартістю, продуктивністю та здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких у процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.
Загороднього А. Г. Вознюка Г. Л. [7]	економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються в господарській діяльності і належать підприємству на правах власності, чи у формі претензій (вимог) за зобов'язаннями інших осіб. Активами підприємства є кошти, цінні папери, товарно-матеріальні цінності, основні засоби (фонди), фінансові інвестиції, боргові вимоги та будь-яка інша його власність. Кожен з видів активів підприємства має грошову оцінку

Продовження таблиці А.1

Автор	Характеристика
Стоянова Є. С. [12]	активи підприємства відображають інвестиційні рішення, прийняті компанією за період її діяльності
Літнев О. І. [15]	вартість активів завжди дорівнює вартості вкладеного в них капіталу, при чому основне призначення активів підприємства – приносити йому дохід. Підприємство може комбінувати активи будь-яким не забороненим законодавством способом, щоб максимізувати цей результат.
Джей К.Шим Джоел Г.Сігел [6]	все те, чим володіють, наприклад земля і машини
Суторміна В. М., Федосов В. М. [13]	економічні ресурси компанії, котрі мають принести дохід у результаті очікуваних операцій
Джейм К. Ван Хорн, Джон М. Вахович, Брігхем Є. Ф. [4; 3]	готівка ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси і рахунки дебіторської заборгованості (короткострокові активи), в які здійснено інвестицію капіталу, а також відповідні складові необоротних активів, що також потребують інвестування капіталу
Брейлі Р., Майерс С. [15]	відносять до складу активів поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) та необоротні активи, причому вважають, що поточні активи – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти
Школьник І. О.	економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській діяльності для отримання прибутку

ДОДАТОК Б

КЛАСИФІКАЦІЯ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Таблиця Б.1 – Класифікація активів підприємства

Критерій класифікації	Вид активів
За формою функціонування	Матеріальні активи підприємства – це ті, що існують у фізичній формі та мають оцінену грошову вартість
	Нематеріальні активи підприємства – це активи без матеріальної форми, які можна ідентифікувати та використовувати у виробництві, торгівлі, адмініструванні або здачі в оренду іншим особам, приносячи економічні вигоди
	Фінансові активи підприємства включають у себе грошові кошти та інші фінансові інструменти
	Біологічні активи підприємства представлені тваринами або рослинами, які, пройшовши біологічні перетворення, здатні виробляти сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити економічні вигоди іншим способом
За характером участі в господарському процесі	Оборотні активи включають грошові кошти та їхні еквіваленти, що не мають обмежень у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати балансу. Сюди входять запаси, біологічні активи, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи
	Необоротні активи охоплюють всі активи, які не є оборотними, тобто активи, призначені для реалізації або споживання протягом періоду, що перевищує операційний цикл чи 12 місяців з дати балансу. До них входять нематеріальні активи, основні засоби, незавершені капітальні інвестиції, інвестиційна нерухомість, довгострокові біологічні активи та фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, інші необоротні активи
	Необоротні активи, призначені для продажу, і групи вибуття - це активи, які готові до продажу у їхньому поточному стані за звичайних умов протягом року з моменту їх визнання такими. Вони характеризуються тим, що очікуються економічні вигоди від їхнього продажу, а не від їх використання згідно зі специфікацією
За видами діяльності	Операційні активи використовуються в рамках операційної діяльності підприємства з метою здобуття операційного прибутку
	Інвестиційні активи використовуються в рамках інвестиційної діяльності з метою здобуття інвестиційного прибутку
За характером володіння	Власні активи, що є майновими цінностями підприємства та використовуються ним для здійснення діяльності, перебувають у постійному володінні підприємства та відображаються в його балансі
	Орендовані активи, які підприємство використовує для своєї господарської діяльності на правах оренди, і отримані безоплатно активи, що передані йому для тимчасового господарського використання на безоплатній основі іншими суб'єктами господарювання
За ступенем ліквідності активів	Повністю ліквідні активи – це активи, які не вимагають продажу (готівкові кошти в національній та іноземній валюті)
	Легко ліквідні активи – це активи, які можна швидко перетворити на готівку (зазвичай, протягом одного місяця) без втрат їх поточної ринкової вартості, з метою вчасного вирішення фінансових зобов'язань
	Активи середньої ліквідності включають усі форми дебіторської заборгованості, за винятком короткострокової та безнадійної, а також запаси готової продукції для реалізації

Продовження табл. Б.1

Критерій класифікації	Вид активів
За ризиком залучення активів	Активи з великим ризиком – це активи, які вимагають додаткових заходів страхування ризику
	Активи з середнім рівнем ризику – це активи, які мають певний ризик, проте за умови наявності існуючих систем управління підприємство здатне впоратися з його впливом
	Активи з низьким рівнем ризику – це активи, використання яких не призводить до значущого збільшення ризику, який суттєво впливає на результати діяльності підприємства
	Активи з критичним рівнем ризику – це активи, використання яких призводить до збитків.
	Безризикові активи – це активи, використання яких не впливає на рівень ризику в діяльності
За ефективністю	Ефективні активи – це ті, які не призводять безпосередньо до збільшення активів при їх додатковому залученні, проте сприяють підвищенню ефектів та ефективності вже існуючих активів. Вони часто виступають стимулятором ефективного управління
	Оптимальні активи – це ті, які сприяють підвищенню ефектів від експлуатації, забезпечують розширення виробництва та підвищення прибутковості підприємства
	Нейтральні активи – це ті, що дозволяють використовувати наявні активи з попереднім рівнем ефективності, проте без їх залучення підприємство не може продовжити господарську діяльність
	Регресивні активи – це ті, які дозволяють утримувати необхідні активи для функціонування підприємства в короткостроковий період. Однак у перспективі це може призвести до зменшення ефективності та економічних втрат
	Критичні активи – це ті, що є необхідними для забезпечення господарської діяльності, але можуть призвести до банкрутства підприємства у разі змін ринкової кон'юнктури

ДОДАТОК В

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Таблиця В.1 – Показників оцінки оборотності ОА

Показник	Нормативне значення	Формула розрахунків	Характеристика
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	збільшення	$O_{об} = \frac{ЧД}{ОА \text{ ср.}}$	Показує, скільки гривень вартості реалізованої за звітний період продукції припадає на 1 гривню оборотних коштів
Коефіцієнт оборотності грошових коштів	збільшення	$O_{гк} = \frac{ЧД}{ГК \text{ ср.}}$	Показує величину виручки від реалізації продукції на 1 гривню вкладених коштів
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільшення	$O_{дз} = \frac{ЧД}{ДЗ \text{ ср.}}$	Показує величину доходу від реалізації продукції на 1 гривню дебіторської заборгованості
Період обороту дебіторської заборгованості	зменшення	$T_{дз} = \frac{T}{O_{дз}}$	Відображає тривалість обороту дебіторської заборгованості (в днях)
Коефіцієнт оборотності запасів	збільшення	$O_з = \frac{СП}{З \text{ ср.}}$	Характеризує тривалість проходження запасами всіх стадій виробництва і реалізації
Період обороту запасів	зменшення	$T_з = \frac{T}{O_з}$	Відображає тривалість обороту запасів (в днях)

де ЧД – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг;

T – тривалість аналізованого періоду в днях;

СП – собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг.

Таблиця В.2 – Показники ліквідності підприємства

Показник	Нормативне значення	Формула розрахунків	Характеристика
Коефіцієнт поточної ліквідності	Необхідне значення $K_{пл} = 1,5$ Оптимальне $K_{пл} = 2,0 - 3,5$	$K_{пл} = \frac{ОА}{ПЗ}$ де ОА – оборотні активи; ПЗ – поточні зобов'язання	Показує частину поточних зобов'язань за кредитами і розрахунками, які можна погасити, мобілізавши всі оборотні кошти
Коефіцієнт строкової ліквідності	Допустиме значення $K_{сл} \geq 0,7 - 0,8$	$K_{сл} = \frac{ГК + ПФІ + ДЗ}{ПЗ}$ де ГК – грошові кошти; ПФІ – поточні фінансові інвестиції; ДЗ – дебіторська заборгованість	Показує, яку частку поточних зобов'язань підприємство може покрити за допомогою абсолютно і швидко ліквідних активів
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал} \geq 0,1 - 0,7$	$K_{ал} = \frac{ГК + ПФІ}{ПЗ}$ Де ГК – грошові кошти; ПФІ – поточні фінансові інвестиції	Показує, яку частку поточних зобов'язань підприємства можна покрити за допомогою абсолютно ліквідних активів

Таблиця В.3 – Показники рентабельності підприємства

Показник	Формула розрахунків	Характеристика
Рентабельність продажів	$R_{пр} = \frac{ЧП}{ВР}$	Характеризує суму прибутку з гривні продажу. Він розраховується в цілому по підприємству та за окремими видами продукції
Рентабельність діяльності	$R_{зв} = \frac{ЧП}{СП}$	Відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства.
Рентабельність активів	$R_a = \frac{ЧП}{А}$	Показує ефективність використання активів підприємства для генерації прибутку
Валова рентабельність	$R_v = \frac{ВП}{ВР}$	Показує частку валового прибутку в обсязі продаж підприємства

де, ЧП – чистий прибуток; А – активи підприємства; ВП – валовий прибуток (збиток)

Таблиця В.4 – Показники майнового стану (руху основних засобів) та ефективності використання основних фондів

Показник	Алгоритм розрахунку	Нормативне значення/бажані тенденції	Характеристика показника
1	2	3	4
1. Аналіз майнового стану – дозволяє оцінити сукупність належних підприємству майнових прав та майнових зобов'язань, що відображається у фінансовій звітності			
Коефіцієнт зносу	Середньорічна вартість зносу / Середньорічна вартість основних засобів (первісна)	< 0,5	Характеризує ступінь зносу основних засобів
Коефіцієнт придатності	1 – коефіцієнт зносу	> 0,5	Відображає частину основних засобів придатних для експлуатації
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	Середньорічна вартість основних засобів (залишкова) / Середньорічна вартість майна підприємства	> 0,5	Визначає питому вагу основних засобів у майні підприємства
2. Показники ефективності використання основних засобів			
Фондовіддача	Чистий дохід від реалізації продукції / Середньорічна залишкова сума основних засобів	Збільшення	Значення показника свідчить про те, скільки продукції вироблено та скільки надано послуг на кожну гривню фінансових ресурсів вкладену в основні засоби
Фондомісткість	Середньорічна залишкова сума основних засобів / Чистий дохід від реалізації продукції	Зменшення	Показує скільки необхідно витратити основних засобів щоб отримати одну гривню чистого доходу

ДОДАТОК Д
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ АТ «СУМИГАЗ»

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітнього періоду, тис. грн	На кінець звітнього періоду, тис. грн
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	298.00	389.00
первісна вартість	1001	1 081.00	1 253.00
накопичена амортизація	1002	783.00	864.00
Незавершені капітальні інвестиції	1005	26 265.00	39 532.00
Основні засоби	1010	411 668.00	429 383.00
первісна вартість	1011	728 954.00	781 161.00
Знос	1012	317 286.00	351 778.00
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	36 169.00	115 686.00
Інші необоротні активи	1090	30 573.00	19 609.00
Усього за розділом I	1095	504 973.00	604 599.00
II. Оборотні активи Запаси	1100	4 581.00	4 770.00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	75 327.00	117 150.00
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	98 726.00	98 266.00
з бюджетом	1135	15.00	460.00
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1 488.00	3 850.00
Гроші та їх еквіваленти	1165	4 350.00	331.00
Інші оборотні активи	1190	39 259.00	40 347.00
Усього за розділом II	1195	223 746.00	265 174.00
Баланс	1300	728 719.00	869 773.00

Продовження додатку Д
Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Пасив

Назва рядка	Код рядка	На початок звітнього періоду, тис. грн	На кінець звітнього періоду, тис. грн
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1 048.00	1 048.00
Додатковий капітал	1410	228 408.00	224 513.00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-659 962.00	-609 319.00
Усього за розділом I	1495	-430 506.00	-383 758.00
Інші довгострокові зобов'язання	1515	110 228.00	111 207.00
Довгострокові забезпечення	1520	23 835.00	23 270.00
Усього за розділом II	1595	134 063.00	134 477.00
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	4 224.00	4 363.00
товари, роботи, послуги	1615	909 461.00	978 424.00
розрахунками з бюджетом	1620	15 432.00	9 169.00
розрахунками зі страхування	1625	5 386.00	
розрахунками з оплати праці	1630	19 842.00	221.00
за одержаними авансами	1635	32 336.00	38 935.00
за розрахунками з учасниками	1640	66.00	66.00
Поточні забезпечення	1660	20 376.00	28 078.00
Інші поточні зобов'язання	1690	18 039.00	59 798.00
Усього за розділом III	1695	1 025 162.00	1 119 054.00
Баланс	1900	728 719.00	869 773.00

Продовження додатку Д
Звіт про фінансові результати

Фінансові результати

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	890 344.00	888 287.00
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	686 034.00	970 894.00
Валовий: прибуток	2090	204 310.00	
збиток	2095	82 607.00	
Інші операційні доходи	2120	16 289.00	75 299.00
Адміністративні витрати	2130	77 492.00	74 969.00
Інші операційні витрати	2180	81 708.00	41 756.00
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	61 399.00	
збиток	2195	124 033.00	
Інші фінансові доходи	2220	5 721.00	936.00
Фінансові витрати	2250	14 573.00	11 172.00
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	52 547.00	
збиток	2295	134 269.00	
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	52 547.00	
збиток	2355	134 269.00	

Сукупний дохід

Назва рядка	Код рядка	За звітний період, тис. грн	За аналогічний період попереднього року, тис. грн
Інший сукупний дохід	2445	1 640.00	-3 181.00
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	1 640.00	-3 181.00
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	1 640.00	-3 181.00
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	54 187.00	-137 450.00